श्री

ध्यानगीता

(ध्यानोपकारिणी गीता)

संग्राहक

श्री. गुरुदेव रा. द. रानडे, एम्.ए., डी.लिट्.

१९६१

श्री

ध्यानगीता

(ध्यानोपकारिणी गीता)

संग्राहक

श्री. गुरुदेव रा. द. रानडे, एम्.ए., डी.लिट्.

१९६१

बेंगलूर प्रेस, बेंगलूर सिटि

Published by
Gurudev Ranade Samadhi Trust
Nimbal R.S. District - BIJAPUR.

First Edition -1961
Second Eidtion -1990
Third Ediction - 2002

Printed at - Kailas Printers and Publishers
Bangalore - 560 010.

निवेदन

इसवी सन १९२८ सालीं नागपूर युनिव्हर्सिटीनें आयोजित केलेल्या व्याख्यानमालिकेत श्रीगुरुदेव रानडे यांनीं भगवद्गीतेवर तीन व्याख्यानें दिलीं होतीं. त्यानंतरही त्यांचा गीतेचा अभ्यास चालूच होता. इ. सन १९४३ ते १९४६ पर्यंत गीतेंतील श्लोकांचें वर्गीकरण करून त्यांना योग्य शीर्षकें देऊन ध्यानास उपयुक्त होईल अशी ही ध्यानगीता त्यांनीं तयार केली. श्रीगुरुदेवांसारख्या श्रेष्ठ, तत्त्वज्ञ, साक्षात्कारी संतांनीं तयार केलेल्या या ध्यानगीतेची मूर्ति लहान असली तरी त्याची कीर्ति दिगंत पसरणारी आहे. ग्रंथकर्त्याइतक्या गाढ अभ्यासू विद्वानांनाच या पुस्तिकेची खरी योग्यता कळूं शकेल. हें पुस्तक सर्वांना कमी किमतींत उपलब्ध व्हावें म्हणून श्रीगुरुदेव रानडे समाधि विश्वस्त मंडळानें याचें पुनर्मुद्रण हातीं घेतलें. याच्या अभ्यासानें वाचकांच्या हृदयांत भगवद्भक्तीचा झरा वाहूं लागल्यास विश्वस्त मंडळास कृतकृत्यता वाटेल.

या पुस्तकाचें ऑफसेट प्रिंटिंग ' मंदार प्रिंटर्स ' पुणें यानीं फार दक्षतेनें केलें, याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोंत.

निंबाळ आर्. एस्.   श्रीगुरुदेव रानडे समाधि विश्वस्त मंडळ

७-७-१९९०

निवेदन

श्री गुरुदेवांसारख्या थोर व श्रेष्ठ, तत्वज्ञानी व साक्षात्कारी संतानी तयार केलेल्या या ''ध्यानगीतेची'' पहिली आवृत्ती १९६१ साली ''श्री गुरुदेव रानडे आश्रम '' निंबाळ, यांनी प्रसिध्द केली. दुसरी आवृत्ती १९९० साली ''श्री गुरुदेव रानडे समाधी ट्रस्ट '' यांनी पुन: प्रसिध्द केली.

या ध्यानगीतेची मूर्ती लहान असली तरी कीर्ती दिगंतापर्यंत पोहचलेली आहे.

श्री गुरुदेव नेमाला जाण्या आधी ध्यान गीतेतील श्लोकांचे पठण करुन घेत असत. अशा वाचनाने, एकाग्रतेने ध्यान होण्यास फारच मदत होते म्हणूनच श्री गुरुदेवांनी यांस 'ध्यानोपकारिणी गीता' म्हटले आहे. याची उपयुक्तता प्रत्येक साधकांनी अनुभवून पहावी. यासाठीच ही पुस्तकाची तिसरी आवृत्ती प्रसिध्द करीत आहोत.

'कैलास प्रिंटर्स व पब्लिशर्स बेंगलोर', यांनी ऑफसेट प्रिंटिंगचे काम काळजीपूर्वक व आस्थेने केले आहे. त्याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत.

निंबाळ (आर.एस्)
दि. ०४-०२-२००३

श्री गुरुदेव रानडे
समाधी ट्रस्ट, निंबाळ.

अनुक्रमणिका

अनुक्रमणिका

पृष्ठ

पृष्ठ

ॐ

श्रीगीतामाहात्म्यम्

पार्थाय प्रतिबोधितां भगवता नारायणेन स्वयम् ।
व्यासेन ग्रथितां पुराणमुनिना मध्ये महाभारतम् ।
अद्वैतामृतवर्षिणीं भगवतीमष्टादशाध्यायिनीम् ।
अम्ब त्वामनुसन्दधामि भगवद्गीते भवद्वेषिणीम् ॥ १ ॥

नमोऽस्तु ते व्यास विशालबुद्धे ।
फुल्लारविन्दायतपत्रनेत्र ।
येन त्वया भारततैलपूर्णः ।
प्रज्वालितो ज्ञानमयः प्रदीपः ॥ २ ॥

प्रपन्नपारिजाताय तोत्रवेत्रैकपाणये ।
ज्ञानमुद्राय कृष्णाय गीतामृतदुहे नमः ॥ ३ ॥

सर्वोपनिषदो गावो दोग्धा गोपालनन्दनः ।
पार्थो वत्सः सुधीर्भोक्ता दुग्धं गीतामृतं महत् ॥ ४ ॥

वसुदेवसुतं देवं कंसचाणूरमर्दनम् ।
देवकीपरमानन्दं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥ ५ ॥

भीष्मद्रोणतटा जयद्रथजला गान्धारनीलोत्पला।
शल्यग्राहवती कृपेण वहनी कर्णेन वेलाकुला।
अश्वत्थामविकर्णघोरमकरा दुर्योधनावर्तिनी।
सोत्तीर्णा खलु पाण्डवै रणनदी कैवर्तकः केशवः ॥ ६ ॥

पाराशर्यवचः सरोजममलं गीतार्थगन्धोत्कटम्।
नानाख्यानककेसरं हरिकथासम्बोधनाबोधितम्।
लोके सज्जनषट्पदैरहरहः पेपीयमानं मुदा।
भूयाद्भारतपङ्कजं कलिमलप्रध्वंसि नः श्रेयसे ॥ ७ ॥

मूकं करोति वाचालं पङ्गुं लङ्घयते गिरिम्।
यत्कृपा तमहं वन्दे परमानन्दमाधवम् ॥ ८ ॥

यं ब्रह्मावरुणेन्द्ररुद्रमरुतः स्तुन्वन्ति दिव्यैः स्तवैः।
वेदैः साङ्गपदक्रमोपनिषदैर्गायन्ति यं सामगाः।
ध्यानावस्थिततद्गतेन मनसा पश्यन्ति यं योगिनो।
यस्यान्तं न विदुः सुरासुरगणा देवाय तस्मै नमः ॥ ९ ॥

श्रीमद्ध्यानगीता

प्रथमोऽध्यायः

ईश्वरस्वरूपवर्णनम्

१. पुरुषोत्तमः

अश्वत्थाचे असंगशस्त्रानें छेदन करून परम पुरुषाचा शोध घ्यावा. (श्लो० ४)

(ಅಶ್ವತ್ಥವನ್ನು ಅಸಂಗಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಕಡಿದು ಪರಮಪುರುಷನನ್ನು ಶೋಧಿಸಬೇಕು.)

श्रीभगवानुवाच—

ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययम् ।
छन्दांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेदवित् ॥ १ ॥

अधश्चोर्ध्वं प्रसृतास्तस्य शाखा
गुणप्रवृद्धा विषयप्रवालाः ।
अधश्च मूलान्यनुसन्ततानि
कर्मानुबन्धीनि मनुष्यलोके ॥ २ ॥

न रूपमस्येह तथोपलभ्यते
नान्तो न चादिर्न च सम्प्रतिष्ठा।
अश्वत्थमेनं सुविरूढमूल-
मसङ्गशस्त्रेण दृढेन छित्वा ॥ ३ ॥

ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं
यस्मिन् गता न निवर्तन्ति भूयः।
तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्ये
यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी ॥ ४ ॥

—अ० १५

क्षर, अक्षर व उत्तमपुरुष. (श्लो० ३)
(ಕ್ಷರ, ಅಕ್ಷರ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮಪುರುಷ.)

द्वाविमौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर एव च।
क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर उच्यते ॥ १६ ॥

उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः।
यो लोकत्रयमाविश्य बिभर्त्यव्यय ईश्वरः ॥ १७ ॥

यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपि चोत्तमः।
अतोऽस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्तमः ॥ १८ ॥

—अ० १५

२. सूत्रम्

सर्व भूतें व सर्व जीव यांचें सूत्र मीच आहे. (श्लो० ४)

(ಎಲ್ಲ ಮಹಾಭೂತಗಳ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ಸೂತ್ರವು ನಾನೇ ಇರುವೆ.)

भूमिरापोऽनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च।
अहङ्कार इतीयं मे भिन्ना प्रकृतिरष्टधा ॥ ४ ॥
अपरेयमितस्त्वन्यां प्रकृतिं विद्धि मे पराम्।
जीवभूतां महाबाहो ययेदं धार्यते जगत् ॥ ५ ॥
एतद्योनीनि भूतानि सर्वाणीत्युपधारय।
अहं कृत्स्नस्य जगतः प्रभवः प्रलयस्तथा ॥ ६ ॥
मत्तः परतरं नान्यत् किञ्चिदस्ति धनञ्जय।
मयि सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे मणिगणा इव ॥ ७ ॥

—अ० ७

३. रसः

गुणरूपानें व बीजरूपानें ईश्वराचें सर्वगत अस्तित्व.
(श्लो० ५)

(ಗುಣರೂಪದಿಂದಲೂ, ಬೀಜರೂಪದಿಂದಲೂ ಈಶ್ವರನ ಸರ್ವಗತನಾಗಿರುವ.)

रसोऽहमप्सु कौन्तेय प्रभास्मि शशिसूर्ययोः।
प्रणवः सर्ववेदेषु शब्दः खे पौरुषं नृषु ॥ ८ ॥

पुण्यो गन्धः पृथिव्यां च तेजश्चास्मि विभावसौ।
जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्विषु ॥ ९ ॥

बीजं मां सर्वभूतानां विद्धि पार्थ सनातनम्।
बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् ॥ १० ॥

बलं बलवतामस्मि कामरागविवर्जितम्।
धर्माविरुद्धो भूतेषु कामोऽस्मि भरतर्षभ ॥ ११ ॥

ये चैव सात्त्विका भावा राजसास्तामसाश्च ये।
मत्त एवेति तान्विद्धि न त्वहं तेषु ते मयि ॥ १२ ॥

—अ० ७

४. वैश्वानरः

वैश्वानररूपानें मीच सर्वांतर्भूत असून सूर्यचंद्रांस मीच प्रकाशित करतो. (श्लो० ३)

(ವೈಶ್ವಾನರರೂಪದಿಂದ ನಾನೇ ಸರ್ವಾಂತರ್ಭೂತನಾಗಿದ್ದು, ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ನಾನೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.)

यदादित्यंगतं तेजो जगद्भासयतेऽखिलम् ।
यच्चन्द्रमसि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकम् ।। १२ ।।

गामाविश्य च भूतानि धारयाम्यहमोजसा ।
पुष्णामि चौषधीः सर्वाः सोमो भूत्वा रसात्मकः ।। १३ ।।

अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ।
प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधम् ।। १४ ।।

- अ० १५

५. क्रतुः

यज्ञ मी, यजमान मी; पिता मी, माता मी; निवास मी, गति मी; सर्व वस्तू देणारा व नेणारा मीच आहे. (श्लो० ४)

(ಯಜ್ಞವು ನಾನು, ಯಜಮಾನನು ನಾನು; ತಂದೆ ನಾನು, ತಾಯಿ ನಾನು; 'ನಿವಾಸ'ನು ನಾನು, ಗತಿಯು ನಾನು; ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ, ಕೊಳ್ಳುವವನೂ ನಾನೇ.)

अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाहमहमौषधम् ।
मन्त्रोऽहमहमेवाज्यमहमग्निरहं हुतम् ॥ १६ ॥

पिताहमस्य जगतो माता धाता पितामहः ।
वेद्यं पवित्रमोङ्कार ऋक्साम यजुरेव च ॥ १७ ॥

गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् ।
प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययम् ॥ १८ ॥

तपाम्यहमहं वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च ।
अमृतं चैव मृत्युश्च सदसच्चाहमर्जुन ॥ १९ ॥

—अ० ९

६. मायी

मी माझे सभोवार योगमायेचें आवरण निर्माण करीत असल्यानें मला कोणींच जाणूं शकत नाहीं. (श्लो० ३)

(ನಾನು ನನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ಯೋಗಮಾಯೆಯ ಆವರಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಯಾರೂ ಅರಿಯಲಾರರು.)

अव्यक्तं व्यक्तिमापन्नं मन्यन्ते मामबुद्धयः ।
परं भावमजानन्तो ममाव्ययमनुत्तमम् ॥ २४ ॥

नाहं प्रकाशः सर्वस्य योगमायासमावृतः ।
मूढोऽयं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययम् ॥ २५ ॥

वेदाहं समतीतानि वर्तमानानि चार्जुन ।
भविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन ॥ २६ ॥

—अ० ७

७. अवतारः

जेव्हां धर्मास ओहटी लागते व अधर्मास ऊत येतो तेव्हां साधूंच्या रक्षणाकरितां व दुष्टांच्या नाशाकरितां ईश्वरास जन्म घ्यावा लागतो. (श्लो० ३)

(ಧರ್ಮವು ಇಳಿಮುಖವಾದಾಗ ಮತ್ತು ಅಧರ್ಮವು ಏರಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಾಧುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ದುಷ್ಟರ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಜನ್ಮವೆತ್ತಬೇಕಾಗುವದು.)

अजोऽपि सन्नव्ययात्मा भूतानामीश्वरोऽपि सन्।
प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय सम्भवाम्यात्ममायया ॥ ६ ॥

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥ ७ ॥

परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्मसंस्थापनार्थाय सम्भवामि युगे युगे ॥ ८ ॥

—अ० ४

८. अतिष्ठानः

जी जी शक्तिमत्, श्रीमत्, अगर ऊर्जित वस्तु आहे ती ती माझ्या तेजाच्या एका अंशापासूनच निर्माण झाली आहे. (श्लो० १)

(ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತ, ಕಾಂತಿಯುಕ್ತ ಇಲ್ಲವೆ ಊರ್ಜಿತವಾದ ವಸ್ತುವು ನನ್ನ ತೇಜದ ಒಂದಂಶದಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.)

यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं श्रीमदूर्जितमेव वा।
तत्तदेवावगच्छ त्वं मम तेजोंऽशसम्भवम् ॥ ४१ ।

—अ० १०

माझ्या एका अल्पांशानें हें सर्व विश्व व्यापून मी त्याच्या बाहेरहि राहिलों आहे. (श्लो० १)

(ನನ್ನೊಂದು ಅಲ್ಪಾಂಶದಿಂದ ಈ ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ನಾನು ಅದರ ಹೊರಗೂ ನಿಂತಿರುವೆ.)

अथवा बहुनैतेन किं ज्ञातेन तवार्जुन।
विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत्॥ ४२॥

—अ० १०

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे **ईश्वरस्वरूपवर्णनं** नाम प्रथमोऽध्यायः।

ब्रह्मस्वरूपवर्णनम्

१. अविनाशित्वम्

सद्वस्तु ही अविनाशी असून तिच्या पासूनच हा सर्व विस्तार झाला आहे. (श्लो० २)

(ಸದ್ವಸ್ತುವು ಅವಿನಾಶಿಯಾಗಿದ್ದು ಅದರಿಂದಲೇ ಇಡೀ ವಿಶ್ವದ ವಿಸ್ತಾರವು.)

श्रीभगवानुवाच—

नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः।
उभयोरपि दृष्टोऽन्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः॥ १६॥

अविनाशि तु तद्विद्धि येन सर्वमिदं ततम्।
विनाशमव्ययस्यास्य न कश्चित् कर्तुमर्हति॥ १७॥

—अ० २

आत्मा हा उपजत नाहीं; मारत नाहीं; मरत नाहीं. (श्लो० २)

(ಆತ್ಮನು ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ; ಕೊಲ್ಲುವದಿಲ್ಲ; ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ.)

य एनं वेत्ति हन्तारं यश्चैनं मन्यते हतम्।
उभौ तौ न विजानीतो नायं हन्ति न हन्यते ॥ १९ ॥

न जायते म्रियते वा कदाचि-
न्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः।
अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो
न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥ २० ॥

—अ० २

आत्मा हा शस्त्रानें तुटत नाहीं व अग्नीनें जळत नाहीं. (श्लो०२)

(ಆತ್ಮನನ್ನು ಶಸ್ತ್ರವು ಕಡಿಯಲಾರದು ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಯು ಸುಡಲಾರದು.)

नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः।
न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुतः ॥ २३ ॥

अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्योऽशोष्य एव च।
नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातनः ॥ २४ ॥

—अ० २

२. अलेपत्वम्

आत्मा हा आकाशाप्रमाणें अलिप्त आहे. (श्लो० १)

(ಆತ್ಮನು ಆಕಾಶದಂತೆ ಅಲಿಪ್ತನಿರುವನು.)

यथा सर्वगतं सौक्ष्म्यादाकाशं नोपलिप्यते।
सर्वत्रावस्थितो देहे तथात्मा नोपलिप्यते ॥ ३२ ॥

—अ० १३

३. प्रकाशित्वम्

आत्मा सूर्याप्रमाणें सर्व वस्तूंस प्रकाशित करतो. (श्लो० १)

(ಆತ್ಮನು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಗುವನು.)

यथा प्रकाशयत्येकः कृत्स्नं लोकमिमं रविः।
क्षेत्रं क्षेत्री तथा कृत्स्नं प्रकाशयति भारत ॥ ३३ ॥

—अ० १३

४. अकर्तृत्वम्

आत्मा हा पंचकारणाहून अतीत असून केवल व अकर्ता आहे. (श्लो० ८)

(ಆತ್ಮನು ಪಂಚಕಾರಣಾತೀತನಾಗಿದ್ದು ಕೇವಲನೂ, ಕರ್ತೃತ್ವ ರಹಿತನೂ ಆಗಿರುವನು.)

पञ्चैतानि महाबाहो कारणानि निबोध मे।
साङ्ख्ये कृतान्ते प्रोक्तानि सिद्धये सर्वकर्मणाम् ॥ १३ ॥

अधिष्ठानं तथा कर्ता करणं च पृथग्विधम्।
विविधाश्च पृथक्चेष्टा दैवं चैवात्र पञ्चमम् ॥ १४ ॥

शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म प्रारभते नरः।
न्याय्यं वा विपरीतं वा पञ्चैते तस्य हेतवः ॥ १५ ॥

तत्रैवं सति कर्तारमात्मानं केवलं तु यः।
पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्न स पश्यति दुर्मतिः ॥ १६ ॥

—अ० १८

परमात्मा कर्मफलांचा संयोग करीत नाहीं, अगा पुण्यपापांचा स्वीकारहि करीत नाहीं. (श्लो० २)

(ಪರಮಾತ್ಮನು ಕರ್ಮಫಲಗಳ ಸಂಯೋಗವನ್ನೂ ಮಾಡ ವದಿಲ್ಲ; ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಸ್ವೀಕಾರವನ್ನೂ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ.)

न कर्तृत्वं न कर्माणि लोकस्य सृजति प्रभुः ।
न कर्मफलसंयोगं स्वभावस्तु प्रवर्तते ।। १४ ।।
नादत्ते कस्यचित् पापं न चैव सुकृतं विभुः ।
अज्ञानेनावृतं ज्ञानं तेन मुह्यन्ति जन्तवः ।। १५ ।।

—अ० ५

५. अभोक्तृत्वम्

जो द्रष्टा व भर्ता असून अभोक्ता आहे त्या परपुरुषास परमात्मा म्हणावे. (श्लो० १)

(ಸಾಕ್ಷಿಯೂ, ಪೋಷಕನೂ ಆಗಿದ್ದು ಭೋಗರಹಿತನಾಗಿರುವ ಪರಪುರುಷನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದೆನ್ನಬೇಕು.)

उपद्रष्टानुमन्ता च भर्ताऽभोक्ता महेश्वरः ।
परमात्मेति चाप्युक्तो देहेऽस्मिन् पुरुषः परः ।। २२ ।।

-अ० १३

६. अविज्ञेयत्वम्

जें दूर आहे व जवळ आहे, जें आंत आहे व बाहेर आहे, ज्याचे डोळे व कान सर्वत्र आहेत तेंच ज्ञेय होय. (श्लो० ६)

(ಯಾವದು ದೂರದಲ್ಲಿಯೂ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವದೋ, ಯಾವದು ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಇರುವದೋ, ಹಾಗೂ ಯಾವದರ ಕಣ್ಣುಕಿವಿಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವವೋ ಅದೇ ಜ್ಞೇಯವು.)

ज्ञेयं यत्तत्प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वामृतमश्नुते।
अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते॥ १२॥

सर्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम्।
सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति॥ १३॥

सर्वेन्द्रियगुणाभासं सर्वेन्द्रियविवर्जितम्।
असक्तं सर्वभृच्चैव निर्गुणं गुणभोक्तृ च॥ १४॥

बहिरन्तश्च भूतानामचरं चरमेव च।
सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयं दूरस्थं चान्तिके च तत्॥ १५॥

अविभक्तं च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितम् ।
भूतभर्तृ च तज्ज्ञेयं ग्रसिष्णु प्रभविष्णु च ॥१६॥
ज्योतिषामपि तज्ज्योतिस्तमसः परमुच्यते ।
ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि सर्वस्य धिष्ठितम् ॥ १७ ॥

—अ० १३

७. आश्चर्यमयत्वम्

या सर्वाश्चर्यमय देवास कोणीं जाणलें आहे? (श्लो० १)

(ಈ ಸರ್ವಾಶ್ಚರ್ಯಮಯನಾದ ದೇವನನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ?)

आश्चर्यवत् पश्यति कश्चिदेन-
माश्चर्यवद्वदति तथैव चान्यः ।
आश्चर्यवच्चैनमन्यः शृणोति
श्रुत्वाप्येनं वेद न चैव कश्चित् ॥ २९ ॥

—अ० २

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे **ब्रह्मस्वरूपवर्णनं** नाम द्वितीयोऽध्यायः ।

तृतीयोऽध्यायः

जीवस्वरूपवर्णनम्

१. स्थित्युत्क्रमणे

मीच माझ्या एका अंशानें या जगामध्यें जीवरूप धारण करीत आहे. (श्लो० १)

(ನಾನೇ ನನ್ನದೊಂದು ಅಂಶದಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಜೀವ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿರುವೆ.)

श्रीभगवानुवाच--

ममैवांशो जीवलोकं जीवभूतः सनातनः।
मनः षष्ठानीन्द्रियाणि प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥ ७ ॥

--अ० १५

आत्म्याचे उत्क्रमण व स्थिति हीं ज्ञानी व योगी लोक प्रत्यक्ष पाहतात. (श्लो० ४)

(ಆತ್ಮನ ಉತ್ಕ್ರಮಣ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹಾಗೂ ಯೋಗಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನೋಡುತ್ತಾರೆ.)

शरीरं यदवाप्नोति यच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः।
गृहीत्वैतानि संयाति वायुर्गन्धानिवाशयात् ॥ ८ ॥

श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राणमेव च।
अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते ॥ ९ ॥

उत्क्रामन्तं स्थितं वापि भुञ्जानं वा गुणान्वितम्।
विमूढा नानुपश्यन्ति पश्यन्ति ज्ञानचक्षुषः ॥ १० ॥

यतन्तो योगिनश्चैनं पश्यन्त्यात्मन्यवस्थितम्।
यतन्तोऽप्यकृतात्मानो नैनं पश्यन्त्यचेतसः ॥ ११ ॥

—अ० १५

२. पूर्वजन्मस्मृतिः

मागील जन्मांची आठवण तुला नाहीं; मला आहे. (श्लो० १)

(ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮಗಳ ನೆನಪು ನಿನಗಿಲ್ಲ; ನನಗಿದೆ.)

बहूनि मे व्यतीतानि जन्मानि तव चार्जुन।
तान्यहं वेद सर्वाणि न त्वं वेत्थ परन्तप ॥ ५ ॥

—अ० ४

३. मरणस्य विकृतिमात्रत्वम्

कौमार, यौवन व जरे प्रमाणे मरणहि एक शरीराची विकृति आहे. (श्लो० ३)

(ಬಾಲ್ಯ, ತಾರುಣ್ಯ, ಮುಪ್ಪುಗಳಂತೆ ಮರಣವೂ ಶರೀರದ ವಿಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.)

अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे।
गतासूनगतासूंश्च नानुशोचन्ति पण्डिताः॥ ११॥

न त्वेवाहं जातु नासं न त्वं नेमे जनाधिपाः।
न चैव न भविष्यामः सर्वे वयमतः परम्॥ १२॥

देहिनोऽस्मिन् यथा देहे कौमारं यौवनं जरा।
तथा देहान्तरप्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति॥ १३॥

—अ० २

आत्मा जुन्या शरीरांचा त्याग करून नवीं शरीरें धारण करतो. (श्लो० १)

(ಆತ್ಮನು ಹಳೆಯ ಶರೀರಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಹೊಸ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ.)

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय
नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णा-
न्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥ २२ ॥

—अ० २

४. भावगतिः

अभ्यासबलानें व अनन्यचित्तानें ईश्वराचें स्मरण करीत जो देह ठेवितो तो ईश्वराच्या दिव्य-रूपाप्रत जातो. (श्लो० ५)

(ಅಭ್ಯಾಸದ ಬಲದಿಂದ ಹಾಗೂ ಅನನ್ಯಚಿತ್ತದಿಂದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ದೇಹವನ್ನಿಡುವವನು ಈಶ್ವರನ ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.)

अभ्यासयोगयुक्तेन चेतसा नान्यगामिना।
परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्थानुचिन्तयन् ॥ ८ ॥
कविं पुराणमनुशासितार-
मणोरणीयांसमनुस्मरेद्यः।

सर्वस्य धातारमचिन्त्यरूप-
मादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥ ९ ॥

प्रयाणकाले मनसाचलेन
भक्त्या युक्तो योगवलेन चैव।
भ्रुवोर्मध्ये प्राणमावेश्य सम्यक्
स तं परं पुरुषमुपैति दिव्यम् ॥ १० ॥

सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च।
मूर्ध्न्याधायात्मनः प्राणमास्थितो योगधारणाम् ॥ १२ ॥

ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन् मामनुस्मरन्।
यः प्रयाति त्यजन् देहं स याति परमां गतिम् ॥ १३ ॥

—अ० ८

'अंती मति तेचि गति.' (श्लो० १)

(ಅಂತ್ಯಕಾಲದ ಮತಿಯಂತೆ ಗತಿಯು.)

यं यं वापि स्मरन् भावं त्यजत्यन्ते कलेवरम्।
तं तमेवैति कौन्तेय सदा तद्भावभावितः ॥ ६ ॥

—अ० ८

५. अपुनरावृत्तिः

ईश्वरावर ज्यांची निष्ठा व ईश्वर हेंच ज्यांचें परायण त्यांस पुनरावृत्ति नाहीं. (श्लो० १)

(ಯಾರಿಗೆ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿರುವದೋ ಹಾಗೂ ಯಾರಿಗೆ ಈಶ್ವರನೇ ಪರಾಯಣನಾಗಿರುವನೋ ಅವರಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲ.)

तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः ।
गच्छन्त्यपुनरावृत्तिं ज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥ १७ ॥

—अ० ५

या श्रेष्ठ ज्ञानानें माझ्या साधर्म्याप्रत प्राप्त झालेले मुनी सर्गलयाच्या झपाटचांत सांपडत नाहींत. (श्लो० १)

(ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನನ್ನ ಸಾಧರ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮುನಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಲಯಗಳ ಸೆಳವಿನಲ್ಲಿ ಸಿಗುವದಿಲ್ಲ.)

इदं ज्ञानमुपाश्रित्य मम साधर्म्यमागताः ।
सर्गेऽपि नोपजायन्ते प्रलये न व्यथन्ति च ॥ २ ॥

—अ० १४

मला मिळाल्यावर या दुःखमय संसाराप्रत पुनः येणें शक्य नाहीं. (श्लो० १)

(ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಈ ದುಃಖಮಯವಾದ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಬರಲಾರರು.)

मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतम्।
नाप्नुवन्ति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः॥ १५॥
—अ० ८

जो अंतकालींहि ब्रह्मस्थितीनें राहतो त्यासच ब्रह्मनिर्वाण प्राप्त होतें. (श्लो० १)

(ಅಂತಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಯಾವನು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವನೋ ಅವನಿಗೇ ಬ್ರಹ್ಮನಿರ್ವಾಣವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.)

एषा ब्राह्मी स्थितिः पार्थ नैनां प्राप्य विमुह्यति।
स्थित्वास्यामन्तकालेऽपि ब्रह्मनिर्वाणमृच्छति॥ ७२॥
—अ० २

६. अनेकजन्मसंसिद्धिः

श्रद्धा असून ज्याचे कडून प्रयत्न होत नाही, तो पुनः योग्य जन्म पावून संसिद्धीप्रत जाऊं शकतो. (श्लो० ८)

(ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದ್ದು ಯಾವನಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನವು ಆಗುವದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಮತ್ತೆ ಯೋಗ್ಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದು ಸಂಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಬಲ್ಲನು.)

अर्जुन उवाच--

अयतिः श्रद्धयोपेतो योगाच्चलितमानसः ।
अप्राप्य योगसंसिद्धिं कां गतिं कृष्ण गच्छति ।। ३७ ।।

कच्चिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिव नश्यति ।
अप्रतिष्ठो महाबाहो विमूढो ब्रह्मणः पथि ।। ३८ ।।

श्रीभगवानुवाच--

पार्थ नैवेह नामुत्र विनाशस्तस्य विद्यते ।
न हि कल्याणकृत् कश्चिद् दुर्गतिं तात गच्छति ।। ४० ।।

प्राप्य पुण्यकृतां लोकानुषित्वा शाश्वतीः समाः ।
शुचीनां श्रीमतां गेहे योगभ्रष्टोऽभिजायते ॥ ४१ ॥

अथवा योगिनामेव कुले भवति धीमताम् ।
एतद्धि दुर्लभतरं लोके जन्म यदीदृशम् ॥ ४२ ॥

तत्र तं बुद्धिसंयोगं लभते पौर्वदेहिकम् ।
यतते च ततो भूयः संसिद्धौ कुरुनन्दन ॥ ४३ ॥

पूर्वाभ्यासेन तेनैव ह्रियते ह्यवशोऽपि सः ।
जिज्ञासुरपि योगस्य शब्दब्रह्मातिवर्तते ॥ ४४ ॥

प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संशुद्धकिल्विषः ।
अनेकजन्मसंसिद्धस्ततो याति परां गतिम् ॥ ४५ ॥

—अ० ६

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे **जीवस्वरूपवर्णनं** नाम तृतीयोऽध्यायः ।

चतुर्थोऽध्यायः

निस्त्रैगुण्यविचारः

१. गुणबन्धनम्

सत्त्वरजतमांचें स्वरूप व त्यांचें बंधनकार्य (श्लो० ४)

(ಸತ್ತ್ವರಜತಮಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಬಂಧ ಕಾರ್ಯವು.)

श्रीभगवानुवाच—

सत्त्वं रजस्तम इति गुणाः प्रकृतिसम्भवाः ।
निवध्नन्ति महावाहो देहे देहिनमव्ययम् ॥ ५ ॥

तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात् प्रकाशकमनामयम् ।
सुखसङ्गेन वध्नाति ज्ञानसङ्गेन चानघ ॥ ६ ॥

रजो रागात्मकं विद्धि तृष्णासङ्गसमुद्भवम् ।
तन्निवध्नाति कौन्तेय कर्मसङ्गेन देहिनम् ॥ ७ ॥

तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं सर्वदेहिनाम् ।
प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नाति भारत ॥ ८ ॥

—अ० १४

२. गुणप्रवृद्धिः

सत्त्वरजतमांची वृद्धि व तिचे परिणाम (श्लो० ४)

(ಸತ್ತ್ವರಜತಮಾಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮಗಳು

सर्वद्वारेषु देहेऽस्मिन् प्रकाश उपजायते ।
ज्ञानं यदा तदा विद्याद्विवृद्धं सत्त्वमित्युत ॥ ११ ॥

लोभः प्रवृत्तिरारम्भः कर्मणामशमः स्पृहा ।
रजस्येतानि जायन्ते विवृद्धे भरतर्षभ ॥ १२ ॥

अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्च प्रमादो मोह एव च ।
तमस्येतानि जायन्ते विवृद्धे कुरुनन्दन ॥ १३ ॥

ऊर्ध्वं गच्छन्ति सत्त्वस्था मध्ये तिष्ठन्ति राजसाः ।
जघन्यगुणवृत्तिस्था अधो गच्छन्ति तामसाः ॥ १८ ॥

—अ० १४

३. त्रिगुणव्यापारः

ज्ञानम्

तीन प्रकारचें ज्ञान : सात्त्विक, राजस, तामस. (श्लो० ३)

(ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸವೆಂದು ಮೂರು ತರಹದ ಜ್ಞಾನವು.)

सर्वभूतेषु येनैकं भावमव्ययमीक्षते ।
अविभक्तं विभक्तेषु तज्ज्ञानं विद्धि सात्त्विकम् ॥ २० ॥

पृथक्त्वेन तु यज्ज्ञानं नानाभावान्पृथग्विधान् ।
वेत्ति सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्धि राजसम् ॥ २१ ॥

यत्तु कृत्स्नवदेकस्मिन् कार्ये सक्तमहैतुकम् ।
अतत्त्वार्थवदल्पं च तत्तामसमुदाहृतम् ॥ २२ ॥

—अ० १८

सुखम्

तीन प्रकारचें सुख : सात्त्विक, राजस, तामस. (श्लो० ३)

(ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸವೆಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ ಸುಖವು.)

यत्तदग्रे विषमिव परिणामेऽमृतोपमम्।
तत्सुखं सात्त्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम्॥ ३७॥

विषयेन्द्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम्।
परिणामे विषमिव तत्सुखं राजसं स्मृतम्॥ ३८॥

यदग्रे चानुबन्धे च सुखं मोहनमात्मनः।
निद्रालस्यप्रमादोत्थं तत्तामसमुदाहृतम्॥ ३९॥

—अ० १८

बुद्धिः

तीन प्रकारची बुद्धि : सात्त्विक, राजस, तामस. (श्लो० ३)

(ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು.)

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च कार्याकार्ये भयाभये।
बन्धं मोक्षं च या वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सात्त्विकी॥ ३०॥

यया धर्ममधर्मं च कार्यं चाकार्यमेव च।
अयथावत्प्रजानाति बुद्धिः सा पार्थ राजसी ॥ ३१ ॥

अधर्मं धर्ममिति या मन्यते तमसावृता।
सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिः सा पार्थ तामसी ॥ ३२ ॥

—अ० १८

कर्ता

तीन प्रकारचे कर्ते : सात्त्विक, राजस, तामस. (श्लो० ३)

(ಸಾತ್ವಿಕರು, ರಾಜಸರು, ತಾಮಸರೆಂದು ಮೂರು ತರಹದ ಕರ್ತೃಗಳು.)

मुक्तसङ्गोऽनहंवादी धृत्युत्साहसमन्वितः।
सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारः कर्ता सात्त्विक उच्यते ॥ २६ ॥

रागी कर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धो हिंसात्मकोऽशुचिः।
हर्षशोकान्वितः कर्ता राजसः परिकीर्तितः ॥ २७ ॥

अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः शठो नैष्कृतिकोऽलसः।
विषादी दीर्घसूत्री च कर्ता तामस उच्यते ॥ २८ ॥

—अ० १८

आहारः

तीन प्रकारचे आहार: सात्त्विक, राजस तामस. (श्लो० ३)

(ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧ ಪ್ರಕಾರವು.)

आयु:सत्त्वबलारोग्यसुखप्रीतिविवर्धनाः।
रस्याः स्निग्धाः स्थिरा हृद्या आहाराः सात्त्विक-
प्रियाः ॥ ८ ॥

कट्वम्ललवणात्युष्णतीक्ष्णरूक्षविदाहिनः।
आहारा राजसस्येष्टा दुःखशोकामयप्रदाः ॥ ९ ॥

यातयामं गतरसं पूति पर्युषितं च यत्।
उच्छिष्टमपि चामेध्यं भोजनं तामसप्रियम् ॥ १० ॥

—अ० १७

तपः

तीन प्रकारचें तप: सात्त्विक, राजस, तामस. (श्लो० ३)

(ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸವೆಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ ತಪವು.)

श्रद्धया परया तप्तं तपस्तत्त्रिविधं नरैः।
अफलाकाङ्क्षिभिर्युक्तैः सात्त्विकं परिचक्षते ॥ १७ ॥
सत्कारमानपूजार्थं तपो दम्भेन चैव यत्।
क्रियते तदिह प्रोक्तं राजसं चलमध्रुवम् ॥ १८ ॥
मूढग्राहेणात्मनो यत्पीडया क्रियते तपः।
परस्योत्सादनार्थं वा तत्तामसमुदाहृतम् ॥ १९ ॥
—अ० १७

दानम्

तीन प्रकारचें दान : सात्त्विक, राजस, तामस. (श्लो० ३)

(ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸವೆಂದು ಮೂರು ತರಹದ ದಾನವು.)

दातव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपकारिणे।
देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं स्मृतम् ॥ २० ॥

यत्तु प्रत्युपकारार्थं फलमुद्दिश्य वा पुनः।
दीयते च परिक्लिष्टं तद्दानं राजसं स्मृतम् ॥ २१ ॥

अदेशकाले यद्दानमपात्रेभ्यश्च दीयते।
असत्कृतमवज्ञातं तत्तामसमुदाहृतम् ॥ २२ ॥

—अ० १७

त्यागः

तीन प्रकारचा त्याग : तामस, राजस, सात्त्विक. (श्लो० ३)

(ತಾಮಸ, ರಾಜಸ, ಸಾತ್ವಿಕವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾದ ತ್ಯಾಗವು.)

नियतस्य तु संन्यासः कर्मणो नोपपद्यते।
मोहात्तस्य परित्यागस्तामसः परिकीर्तितः ॥ ७ ॥

दुःखमित्येव यत्कर्म कायक्लेशभयात्त्यजेत्।
स कृत्वा राजसं त्यागं नैव त्यागफलं लभेत् ॥ ८ ॥

कार्यमित्येव यत्कर्म नियतं क्रियतेऽर्जुन।
सङ्गं त्यक्त्वा फलं चैव स त्यागः सात्त्विको मतः ॥ ९ ॥

—अ० १८

४. गुणवर्चस्वम्

ज्ञानी लोकांस सुद्धां प्रकृतीच्या अनुरोधानेंच वागावें लागतें. (श्लो० १)

(ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಯಂತೆಯೇ ನಡೆಯ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.)

सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि।
प्रकृतिं यान्ति भूतानि निग्रहः किं करिष्यति ॥ ३३॥
—अ० ३

या त्रिगुणांत न सांपडलेली वस्तु या त्रिजगतांत नाहीं. (श्लो० १)

(ಈ ಮೂರು ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕದ ವಸ್ತುವು ಮೂಜಗದಲ್ಲಿಲ್ಲ.)

न तदस्ति पृथिव्यां वा दिवि देवेषु वा पुनः।
सत्त्वं प्रकृतिजैर्मुक्तं यदेभिः स्यात्त्रिभिर्गुणैः ॥ ४० ॥
—अ० १८

५. निस्त्रैगुण्यम्

निस्त्रैगुण्याची अव्यभिचारी भक्तियोगानें प्राप्ति. (श्लो० ४)

(ನಿಸ್ತ್ರೈಗುಣ್ಯವು ಅವ್ಯಭಿಚಾರಿಯಾದ ಭಕ್ತಿಯೋಗದಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.)

गुणानेतानतीत्य त्रीन्देही देहसमुद्भवान्।
जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तोऽमृतमश्नुते ।। २० ।।

समदुःखसुखः स्वस्थः समलोष्टाश्मकाञ्चनः।
तुल्यप्रियाप्रियो धीरस्तुल्यनिन्दात्मसंस्तुतिः ।। २४ ।।

मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्यो मित्रारिपक्षयोः।
सर्वारम्भपरित्यागी गुणातीतः स उच्यते ।। २५ ।।

मां च योऽव्यभिचारेण भक्तियोगेन सेवते।
स गुणान्समतीत्यैतान् ब्रह्मभूयाय कल्पते ।। २६ ।।

—अ० १४

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे **निस्त्रैगुण्यविचारो** नाम चतुर्थोऽध्यायः।

पञ्चमोऽध्यायः

प्रधानरिपुनिर्दलनम्

१. कामोल्बावरणम्

ज्ञानास गंवसणी घालून कामरूपी शत्रु ज्ञानी· लोकांस सुद्धां पापास प्रवृत्त करतो. (श्लो० ४)

(ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆವರಣವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಕಾಮವೆಂಬ ಶತ್ರುವು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಲು ಹಚ್ಚುತ್ತದೆ.)

अर्जुन उवाच—

अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः।
अनिच्छन्नपि वार्ष्णेय बलादिव नियोजितः॥ ३६॥

श्रीभगवानुवाच—

काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः।
महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम्॥ ३७॥

धूमेनाव्रियते वह्निर्यथादर्शो मलेन च।
यथोल्बेनावृतो गर्भस्तथा तेनेदमावृतम्॥ ३८॥

आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा।
कामरूपेण कौन्तेय दुष्पूरेणानलेन च ॥ ३९ ॥
—अ० ३

२. अधिष्ठानानि

'मन गया तो जाने दो; मत जाने दो शरीर.' (श्लो० २)

(ಮನವು ಹೋದರೆ ಹೋಗಲಿ; ತನುವನ್ನು ಹೋಗಗೊಡದಿರು.)

इन्द्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते।
एतैर्विमोहयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनम् ॥ ४० ॥

तस्मात्त्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ।
पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥ ४१ ॥
—अ० ३

३. मिथ्याचारः

इंद्रियांचा संयम करून मनानें विषयांचें चिंतन करणें हेंहि पातकच होय. (श्लो० १)

(ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೆನಸುವದೂ ಪಾತಕವೇ ಸರಿ.)

कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन्।
इन्द्रियार्थान् विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥ ६ ॥

—अ० ३

४. विषयध्यानप्रणाली

मोकाट विषयध्यानानें होणारी अनर्थपरंपरा. (श्लो० २)

(ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲದ ವಿಷಯಧ್ಯಾನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅನರ್ಥ ಪರಂಪರೆ.)

ध्यायतो विषयान् पुंसः सङ्गस्तेषूपजायते।
सङ्गात् सञ्जायते कामः कामात् क्रोधोऽभिजायते ॥६२॥
क्रोधाद्भवति सम्मोहः सम्मोहात् स्मृतिविभ्रमः।
स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात् प्रणश्यति ॥ ६३ ॥

—अ० २

५. आत्मनः परतः परत्वम्

या कामशत्रूचें उन्मूलन आत्मज्ञानावांचून होणें शक्य नाहीं. (श्लो० २)

(ಈ ಕಾಮವೆಂಬ ಶತ್ರುವಿನ ಸಮೂಲನಾಶವು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಹೊರತು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ.)

इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं मनः।
मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥ ४२ ॥
एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना।
जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ॥ ४३ ॥

—अ० ३

६. रसनिवृत्तिः

विषय गेले तरी रस जात नाहीं; रस हा ईश्वरदर्शनावांचून जात नाहीं. (श्लो० १)

[ವಿಷಯಗಳಳಿದರೂ (ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ) ರುಚಿಯು ಅಳಿಯುವದಿಲ್ಲ; ಈ ರುಚಿಯು ಈಶ್ವರದರ್ಶನದ ಹೊರತು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ.]

विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य देहिनः।
रसवर्जं रसोऽप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते ॥ ५९॥

—अ० २

७. प्रसादसुखम्

मनोनिग्रहानें प्रसाद, प्रसादानें शांति, व शांतीनें सुख हीं प्राप्त होतात. (श्लो० ३)

(ಮನೋನಿಗ್ರಹದಿಂದ ಪ್ರಸಾದವು, ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಶಾಂತಿಯು ಹಾಗೂ ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಸುಖವು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ.)

रागद्वेषवियुक्तैस्तु विषयानिन्द्रियैश्चरन्।
आत्मवश्यैर्विधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति ॥ ६४॥

प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते।
प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते ॥ ६५॥

नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना।
न चाभावयतः शान्तिरशान्तस्य कुतः सुखम् ॥ ६६॥

—अ० २

८. परमगतिः

कामक्रोधलोभापासून जो सुटला तो आत्महित साधून परमपदाप्रत प्राप्त होतो. (श्लो० २)

(ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದವನು ಆತ್ಮಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಪರಮಪದವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.)

त्रिविधं नरकस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः।
कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतत्त्रयं त्यजेत्॥ २१॥

एतैर्विमुक्तः कौन्तेय तमोद्वारैस्त्रिभिर्नरः।
आचरत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परां गतिम्॥ २२॥

—अ० १६

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे **प्रधानरिपुनिर्दलनं** नाम पञ्चमोऽध्यायः।

षष्ठोऽध्यायः

सद्गुणसमुच्चयः

१. व्यष्टिसद्गुणाः

आत्मजयः

आत्मा हाच आत्म्याचा बंधु व आत्मा हाच आत्म्याचा शत्रु आहे. (श्लो० २)

(ಆತ್ಮನೇ ಆತ್ಮನ ಬಂಧುವು ಹಾಗೂ ಆತ್ಮನೇ ಆತ್ಮನ ಶತ್ರುವು.)

श्रीभगवानुवाच—

उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् ।
आत्मैव ह्यात्मनो बन्धुरात्मैव रिपुरात्मनः ।। ५ ।।

बन्धुरात्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मना जितः ।
अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव शत्रुवत् ।। ६ ।।

—अ० ६

व्यवसायः

व्यवसित लोकांची बुद्धि एकरूप असून अव्यवसितांच्या बुद्धीस अनेक फांटे फुटतात. (श्लो० १)

(ವ್ಯವಸಿತ ಜನರ ಬುದ್ಧಿಯು ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿದ್ದು ಅವ್ಯವಸಿತರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅನೇಕ ಶಾಖೆಗಳು ಒಡೆಯುತ್ತವೆ.)

व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह कुरुनन्दन।
बहुशाखा ह्यनन्ताश्च बुद्धयोऽव्यवसायिनाम् ॥ ४१ ॥
—अ० २

तितिक्षा

शीत-उष्ण, सुख-दुःख, हीं येणारीं व जाणारीं असल्यानें तीं सहन केलीं पाहिजेत. (श्लो० २)

(ಶೀತೋಷ್ಣಗಳು, ಸುಖದುಃಖಗಳು ಬರುವಂಥವೂ, ಹೋಗುವಂಥವೂ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಬೇಕು.)

मात्रास्पर्शास्तु कौन्तेय शीतोष्णसुखदुःखदाः।
आगमापायिनोऽनित्यास्तांस्तितिक्षस्व भारत ॥ १४ ॥

यं हि न व्यथयन्त्येते पुरुषं पुरुषर्षभ।
समदुःखसुखं धीरं सोऽमृतत्वाय कल्पते॥ १५॥

—अ० २

अपरिदेवनम्

अव्यक्तमूल व अव्यक्तनिधन अशा अल्पकाल व्यक्तदशेप्रत येणाऱ्या भूतांबद्दल खेद का करावा? (श्लो० १)

(ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಕಾಲದವರೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವಂಥ ಭೂತಗಳಿಗಾಗಿ ದುಃಖಿಸುವದೇಕೆ?)

अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत।
अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना॥ २८॥

—अ० २

समदर्शनम्

समदर्शन म्हणजेच ब्रह्मप्राप्ति. (श्लो० २)
(ಸಮದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯು.)

विद्याविनयसम्पन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि।
शुनि चैव श्वपाके च पण्डिताः समदर्शिनः॥ १८॥

इहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः।
निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मणि ते स्थिताः॥ १९॥

—अ० ५

२. समष्टिसद्गुणाः

तपस्त्रैविध्यम्

शारीर, वाङ्मय व मानस तप. (श्लो० ३)

(ಶಾರೀರ, ವಾಙ್ಮಯ ಹಾಗೂ ಮಾನಸ ತಪವು.)

देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनं शौचमार्जवम्।
ब्रह्मचर्यमहिंसा च शारीरं तप उच्यते॥ १४।

अनुद्वेगकरं वाक्यं सत्यं प्रियहितं च यत्।
स्वाध्यायाभ्यसनं चैव वाङ्मयं तप उच्यते॥ १५॥

मनःप्रसादः सौम्यत्वं मौनमात्मविनिग्रहः।
भावसंशुद्धिरित्येतत्तपो मानसमुच्यते॥ १६॥

—अ० १७

चार वर्णांचीं विहित गुणकर्में. (श्लो० ५)

(ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳ ವಿಹಿತ ಗುಣಕರ್ಮಗಳು.)

ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च परन्तप।
कर्माणि प्रविभक्तानि स्वभावप्रभवैर्गुणैः ॥ ४१ ॥

शमो दमस्तपः शौचं क्षान्तिरार्जवमेव च।
ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्म स्वभावजम् ॥ ४२ ॥

शौर्यं तेजो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चाप्यपलायनम्।
दानमीश्वरभावश्च क्षात्रं कर्म स्वभावजम् ॥ ४३ ॥

कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यं वैश्यकर्म स्वभावजम्।
परिचर्यात्मकं कर्म शूद्रस्यापि स्वभावजम् ॥ ४४ ॥

स्वे स्वे कर्मण्यभिरतः संसिद्धिं लभते नरः।
स्वकर्मनिरतः सिद्धिं यथा विन्दति तच्छृणु ॥ ४५ ॥

—अ० १८

प्राण गेला तरी बेहत्तर, आपण स्वधर्माप्रमाणें च आचरण केलें पाहिजे. (श्लो० १)

(ಪ್ರಾಣವು ಹೋದರೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ, ಸ್ವಧರ್ಮಾನುಸಾರ ವಾಗಿಯೇ ಆಚರಣೆಯನ್ನಿಡಬೇಕು.)

श्रेयान् स्वधर्मो विगुणः परधर्मात् स्वनुष्ठितात्।
स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः॥ ३५॥

—अ० ३

दैवीसम्पत्तिः

दैवी संपत्ति. (श्लो० ३)

(ದೈವೀ ಸಂಪತ್ತಿಯು.)

अभयं सत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः।
दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवम्॥ १॥

अहिंसा सत्यमक्रोधस्त्यागः शान्तिरपैशुनम्।
दया भूतेष्वलोलुप्त्वं मार्दवं ह्रीरचापलम्॥ २॥

तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता।
भवन्ति सम्पदं दैवीमभिजातस्य भारत॥ ३॥

—अ० १६

आसुरी संपत्ति. (श्लो० १)

(ಆಸುರೀ ಸಂಪತ್ತಿಯು.)

दम्भो दर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेव च।
अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ सम्पदमासुरीम् ॥४॥

—अ० १६

आसुरी संपत्तीच्या लोकांचें विस्तारानें वर्णन. (श्लो० १३)

(ಆಸುರೀ ಸಂಪತ್ತಿಯುಳ್ಳ ಜನರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವರ್ಣನೆಯು.)

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च जना न विदुरासुराः।
न शौचं नापि चाचारो न सत्यं तेषु विद्यते ॥ ७ ॥

असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरम्।
अपरस्परसम्भूतं किमन्यत् कामहैतुकम् ॥ ८ ॥

एतां दृष्टिमवष्टभ्य नष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः।
प्रभवन्त्युग्रकर्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः ॥ ९ ॥

कामममाश्रित्य दुष्पूरं दम्भमानमदान्विताः।
मोहाद्गृहीत्वासद्ग्राहान् प्रवर्तन्तेऽशुचिव्रताः॥ १०॥

चिन्तामपरिमेयां च प्रलयान्तामुपाश्रिताः।
कामोपभोगपरमा एतावदिति निश्चिताः॥ ११॥

आशापाशशतैर्वद्धाः कामक्रोधपरायणाः।
ईहन्ते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसञ्चयान्॥ १२॥

इदमद्य मया लब्धमिमं प्राप्स्ये मनोरथम्।
इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनम्॥ १३॥

असौ मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि।
ईश्वरोऽहमहं भोगी सिद्धोऽहं वलवान् सुखी॥ १४॥

आढ्योऽभिजनवानस्मि कोऽन्योऽस्ति सदृशो मया।
यक्ष्ये दास्यामि मोदिष्य इत्यज्ञानविमोहिताः॥ १५॥

अनेकचित्तविभ्रान्ता मोहजालसमावृताः।
प्रसक्ताः कामभोगेषु पतन्ति नरकेऽशुचौ॥ १६॥

अहङ्कारं वलं दर्पं कामं क्रोधं च संश्रिताः।
मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषन्तोऽभ्यसूयकाः॥ १८॥

तानहं द्विषतः क्रूरान् संसारेषु नराधमान्।
क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरीष्वेव योनिषु ॥ १९ ॥
आसुरीं योनिमापन्ना मूढा जन्मनि जन्मनि।
मामप्राप्यैव कौन्तेय ततो यान्त्यधमां गतिम् ॥ २० ॥

—अ० १६

विमोक्षनिबन्धौ

दैवी संपत्तीनें मोक्ष व आसुरी संपत्तीनें बंध प्राप्त होतात. (श्लो० १)

(ದೈವೀ ಸಂಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಹಾಗೂ ಆಸುರೀ ಸಂಪತ್ತಿಯಿಂದ ಬಂಧನವು ಲಭಿಸುವವು.)

दैवी सम्पद्विमोक्षाय निबन्धायासुरी मता।
मा शुचः सम्पदं दैवीमभिजातोऽसि पाण्डव ॥ ५ ॥

—अ० १६

सद्गुणानां ज्ञानाभेदः

सद्गुणसमुच्चय म्हणजेंच ज्ञान. (श्लो० ५)

(ಸದ್ಗುಣಸಮುಚ್ಚಯವೇ ಜ್ಞಾನವು.)

अमानित्वमदम्भित्वमहिंसा क्षान्तिरार्जवम् ।
आचार्योपासनं शौचं स्थैर्यमात्मविनिग्रहः ।। ७ ।।

इन्द्रियार्थेषु वैराग्यमनहङ्कार एव च ।
जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनम् ।। ८ ।।

असक्तिरनभिष्वङ्गः पुत्रदारगृहादिषु ।
नित्यं च समचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु ।। ९ ।।

मयि चानन्ययोगेन भक्तिरव्यभिचारिणी ।
विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि ।। १० ।।

अध्यात्मज्ञाननित्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदर्शनम् ।
एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञानं यदतोऽन्यथा ।। ११ ।।

—अ० १३

सद्‌गुणानां भक्तिपर्यवसानम्

सद्‌गुणांवर भक्तीचें कोंदण चढीव. (श्लो० ७)

(ಸದ್ಗುಣಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯ ಕುಂದಣವನ್ನಿಕ್ಕು.)

अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च ।
निर्ममो निरहङ्कारः समदुःखसुखः क्षमी ।। १३ ।।

सन्तुष्टः सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः।
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्यो मे भक्तः स मे प्रियः॥ १४॥

यस्मान्नोद्विजते लोको लोकान्नोद्विजते च यः।
हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तो यः स च मे प्रियः॥ १५॥

अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्यथः।
सर्वारम्भपरित्यागी यो मद्भक्तः स मे प्रियः॥ १६।

यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न काङ्क्षति।
शुभाशुभपरित्यागी भक्तिमान्यः स मे प्रियः॥ १७।

समः शत्रौ च मित्रे च तथा मानापमानयोः।
शीतोष्णसुखदुःखेषु समः सङ्गविवर्जितः॥ १८॥

तुल्यनिन्दास्तुतिर्मौनी सन्तुष्टो येनकेनचित्।
अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो नरः॥ १९॥

—अ० १

३. स्थितप्रज्ञलक्षणम्

स्थितधीः

जो राग, भय, क्रोध सोडून आत्म्यामध्येंच रममाण होतो तोच स्थितप्रज्ञ होय. (श्लो० ४)

(ರಾಗ, ಭಯ, ಕ್ರೋಧಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಕೇವಲ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ರಮಿಸುವವನೇ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞನು.)

अर्जुन उवाच—

स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य केशव।
स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत व्रजेत किम् ॥ ५४ ॥

श्रीभगवानुवाच—

प्रजहाति यदा कामान् सर्वान् पार्थ मनोगतान्।
आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥ ५५ ॥

दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः।
वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ५६ ॥

यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत् प्राप्य शुभाशुभम्।
नाभिनन्दति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ५७ ॥

—अ० २

कूर्मस्थितिः

कासवाप्रमाणें इंद्रियें व मन आखडतीं घेऊन जो माझें ठिकाणीं स्थिर होतो तोच स्थितप्रज्ञ होय. (श्लो० ३)

(ಆವೆಯಂತೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಳಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವವನೇ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞನು.)

यदा संहरते चायं कूर्मोऽङ्गानीव सर्वशः।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ५८ ॥

यततो ह्यपि कौन्तेय पुरुषस्य विपश्चितः।
इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः ॥ ६० ॥

तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः।
वशे हि यस्येन्द्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ६१ ॥

—अ० २

नौकानिग्रहः

इंद्रियामुळें धरेस लागणारी मनोरूप नौका जो स्थिर करतो तोच स्थितप्रज्ञ होय. (श्लो० २)

(ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಸೆಳವಿಗೆ ಸಿಗುವ ಮನೋನೌಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸುವವನೇ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞನು.)

इन्द्रियाणां हि चरतां यन्मनोऽनुविधीयते।
तदस्य हरति प्रज्ञां वायुर्नावमिवाम्भसि॥६७॥

तस्माद्यस्य महाबाहो निगृहीतानि सर्वशः।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता॥ ६८॥
—अ० २

समुद्रप्रतिष्ठा

कामसरितांमुळें ज्ञानीलोकांचा चित्तसागर उचंबळत नाहीं. (श्लो० १)

(ಕಾಮವೆಂಬ ನದಿಯ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಚಿತ್ತ ಸಾಗರವು ಉಕ್ಕಿ ಹೊರಚೆಲ್ಲುವದಿಲ್ಲ.)

आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठं
समुद्रमापः प्रविशन्ति यद्वत्।

तद्वत् कामा यं प्रविशन्ति सर्वे
स शान्तिमाप्नोति न कामकामी ॥ ७० ॥

—अ० २

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन-संवादे **सद्गुणसमुच्चयो** नाम षष्ठोऽध्यायः ।

सप्तमोऽध्यायः

कर्मयोगः

१. नैष्कर्म्यसिद्धिः

फलसङ्गत्यागः

फलाची आशा टाकून व समचित्तानें संगाचा त्याग करून सर्व कर्में केलीं पाहिजेत. (श्लो० २)

(ಫಲಾಶೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಹಾಗೂ ಸಮಚಿತ್ತದಿಂದ ಸಂಗವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.)

श्रीभगवानुवाच--

कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन।
मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते सङ्गोऽस्त्वकर्मणि ॥ ४७ ॥

योगस्थः कुरु कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा धनञ्जय।
सिद्ध्यसिद्ध्योः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ॥ ४८ ॥

—अ० २

सिद्धचसिद्धिसमत्वम्

जो यदृच्छालाभानें संतुष्ट राहतो व सिद्धि व असिद्धीस सम लेखितो, त्यास कर्म बाधूं शकत नाहीं. (श्लो० १)

(ಯದೃಚ್ಛಾಲಾಭದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಿ ಅಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಸಮನಾಗಿ ಕಾಣುವವನನ್ನು ಕರ್ಮವು ಬಾಧಿಸಲಾರದು.)

यदृच्छालाभसन्तुष्टो द्वन्द्वातीतो विमत्सरः।
समः सिद्धावसिद्धौ च कृत्वापि न निबध्यते॥ २२॥
—अ० ४

पावनकर्माणि

पावन कर्मे करीत असतांनाहि संगफलांचा त्याग केला पाहिजे. (श्लो० २)

(ಪಾವನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ ಸಂಗಫಲಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು.)

यज्ञदानतपःकर्म न त्याज्यं कार्यमेव तत्।
यज्ञो दानं तपश्चैव पावनानि मनीषिणाम्॥ ५॥

एतान्यपि तु कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा फलानि च।
कर्तव्यानीति मे पार्थ निश्चितं मतमुत्तमम्॥ ६॥

—अ० १८

शारीरं कर्म (अपवादत्वेन)

निराशेनें केवळ शारीर कर्में केलीं असता कर्माचें किल्बिष लागणार नाहीं. (श्लो० १)

(ಆಶೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಕೇವಲ ಶಾರೀರಿಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಕರ್ಮದ ಕಿಲ್ಬಿಷವು ಸೋಂಕಲಾರದು.)

निराशीर्यतचित्तात्मा त्यक्तसर्वपरिग्रहः।
शारीरं केवलं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम्॥ २१॥

—अ० ४

देहांत असे पर्यंत पूर्णपणें कर्में सोडणें शक्य नाहीं. (श्लो० १)

(ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇರುವವರೆಗೆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾ
ಬಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.)

न हि देहभृता शक्यं त्यक्तुं कर्माण्यशेषतः ।
यस्तु कर्मफलत्यागी स त्यागीत्यभिधीयते ॥ ११ ॥
—अ० १८

लोकसङ्ग्रहः

जनकाप्रमाणें कर्मयोग आचरल्यानें लोकसंग्रहहि होऊं शकतो. (श्लो० २)

(ಜನಕನಂತೆ ಕರ್ಮಯೋಗವನ್ನಾಚರಿಸಿದರೆ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹ
ವಾಗುವದೂ ಶಕ್ಯವಿದೆ.)

कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः ।
लोकसङ्ग्रहमेवापि सम्पश्यन् कर्तुमर्हसि ॥ २० ॥

यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः ।
स यत् प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥ २१ ॥
—अ० ३

नैष्कर्म्यसिद्धिः

संन्यासानें नैष्कर्म्यसिद्धीची प्राप्ति. (श्लो० १)

(ಸನ್ಯಾಸದಿಂದ ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯಸಿದ್ಧಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು.)

असक्तबुद्धिः सर्वत्र जितात्मा विगतस्पृहः।
नैष्कर्म्यसिद्धिं परमां संन्यासेनाधिगच्छति॥ ४९॥

—अ० १८

२. वेदानां त्रैगुण्यविषयत्वम्

भोगैश्वर्यावर आसक्त असणाऱ्या वेदरतांची बुद्धि समाधीमध्यें स्थिर होत नाहीं. (श्लो० ३)

(ಭೋಗೈಶ್ವರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುವ ವೇದರತರ ಬುದ್ಧಿಯು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗುವದಿಲ್ಲ.)

यामिमां पुष्पितां वाचं प्रवदन्त्यविपश्चितः।
वेदवादरताः पार्थ नान्यदस्तीति वादिनः॥ ४२॥

कामात्मानः स्वर्गपरा जन्मकर्मफलप्रदाम्।
क्रियाविशेषवहुलां भोगैश्वर्यगतिं प्रति॥ ४३॥

भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहृतचेतसाम् ।
व्यवसायात्मिका बुद्धिः समाधौ न विधीयते ॥ ४४ ॥
—अ० २

वेद त्रिगुणांत सांपडत असल्यानें, निस्त्रैगुण्याची अपेक्षा करणाऱ्यानें योगक्षेमाची आशा सोडून आत्म्यावर चित्त ठेविलें पाहिजे. (श्लो० १)

(ವೇದಗಳು ತ್ರಿಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿರುವದರಿಂದ, ನಿಸ್ತ್ರೈಗುಣ್ಯವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಆಶೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವನ್ನಿಡಬೇಕು.)

त्रैगुण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जुन ।
निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान् ॥ ४५ ॥
—अ० २

वेद हा तडाग असून आत्मा हा त्यास व्यापणाऱ्या सागराप्रमाणें आहे. (श्लो० १)

(ವೇದವು ಕೆರೆಯಾಗಿದ್ದು ಆತ್ಮನು ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಸಾಗರದಂತೆ ಇರುವನು.)

यावानर्थ उदपाने सर्वतः सम्प्लुतोदके।
तावान् सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मणस्य विजानतः॥ ४६॥
—अ० २

३. यज्ञचक्रप्रवर्तनम्

यज्ञास कर्माचें बंधन नाहीं. (श्लो० १)
(ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಬಂಧನವಿಲ್ಲ.)

यज्ञार्थात् कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मबन्धनः।
तदर्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसङ्गः समाचर॥ ९॥
—अ० ३

यज्ञ कामधेनु असला तरी ईश्वरानें दिलेलें ईश्वरास अर्पण करून आपण अवशिष्टाचाच स्वीकार केला पाहिजे. (श्लो० ४)
(ಯಜ್ಞವು ಕಾಮಧೇನುವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಈಶ್ವರನು ಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಅವಶಿಷ್ಟವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.)

सहयज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा पुरोवाच प्रजापतिः।
अनेन प्रसविष्यध्वमेष वोऽस्त्विष्टकामधुक्॥ १०॥

देवान् भावयतानेन ते देवा भावयन्तु वः।
परस्परं भावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ॥ ११॥

इष्टान् भोगान् हि वो देवा दास्यन्ते यज्ञभाविताः।
तैर्दत्तानप्रदायैभ्यो यो भुङ्क्ते स्तेन एव सः॥ १२॥

यज्ञशिष्टाशिनः सन्तो मुच्यन्ते सर्वकिल्बिषैः।
भुञ्जते ते त्वघं पापा ये पचन्त्यात्मकारणात्॥ १३॥

—अ० ३

यज्ञशेष अमृत चाखावयास मिळणें हीच ब्रह्मप्राप्ति होय. (श्लो० १)

(ಯಜ್ಞದ ಅವಶೇಷವಾದ ಅಮೃತವು ಸೇವಿಸುವದಕ್ಕೆ ದೊರಕುವದೇ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯು.)

यज्ञशिष्टामृतभुजो यान्ति ब्रह्म सनातनम्।
नायं लोकोऽस्त्ययज्ञस्य कुतोऽन्यः कुरुसत्तम॥ ३१॥

—अ० ४

अनादिकालापासून चालत आलेलें हें चक्र जो पुढें चालविणार नाहीं तो पापी होय. (श्लो० १)

(ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಈ ಚಕ್ರವನ್ನು ಮುಂದೆ ನಡೆಸದಿರುವವನು ಪಾಪಿಯು.)

एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्तयतीह यः।
अघायुरिन्द्रियारामो मोघं पार्थ स जीवति ॥ १६ ॥

—अ० ३

यज्ञाची पंचपुटी ही सर्व ब्रह्मरूप असल्यानें यज्ञ कर्मबंधनातीत आहे. (श्लो० २)

(ಯಜ್ಞದ ಪಂಚಪುಟಿಯೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪವಿರುವದರಿಂದ ಯಜ್ಞವು ಕರ್ಮಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವದಿಲ್ಲ.)

गतसङ्गस्य मुक्तस्य ज्ञानावस्थितचेतसः।
यज्ञायाचरतः कर्म समग्रं प्रविलीयते ॥ २३ ॥

ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम्।
ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना ॥ २४ ॥

—अ० ४

४. ईश्वरप्राप्तिः

संगाचा त्याग करून कर्में करीत गेल्यानें ईश्वराची सुद्धां प्राप्ति होते. (श्लो० १)

(ಸಂಗವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದರೆ ಈಶ್ವರಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಆಗುತ್ತದೆ.)

तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर।
असक्तो ह्याचरन् कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥ १९ ॥

—अ० ३

सर्व कर्मांचा माझें ठिकाणीं निक्षेप करून निराशेनें युद्ध सुद्धां करण्यास हरकत नाहीं. (श्लो० १)

(ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಆಶೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಯುದ್ಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.)

मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्मचेतसा।
निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ॥ ३० ॥

—अ० ३

ज्यापासून सर्व भूतांची उत्पत्ति व विस्तार होतात, त्या ईश्वराचें स्वकर्मकुसुमांनीं अर्चन करावें. (श्लो० १)

(ಯಾವನಿಂದ ಎಲ್ಲ ಭೂತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತಾರವು ಆಗುವವೋ ಆ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಸ್ವಕರ್ಮಕುಸುಮದಿಂದ ಅರ್ಚಿಸಬೇಕು.)

यतः प्रवृत्तिर्भूतानां येन सर्वमिदं ततम् ।
स्वकर्मणा तमभ्यर्च्य सिद्धिं विन्दति मानवः ।। ४६ ।।
—अ० १८.

'कर से काम करो, हरी सों ध्यान धरो.' (श्लो० ३)

('ಕೈಯಿಂದ ಕೆಲಸ, ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನ.')

नैव किञ्चित् करोमीति युक्तो मन्येत तत्त्ववित् ।
पश्यञ्शृण्वन् स्पृशञ्जिघ्रन्नश्नन् गच्छन् श्वसन् स्वपन्
।। ८ ।।

प्रलपन् विसृजन् गृह्णन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि ।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु वर्तन्त इति धारयन् ॥ ९ ॥

ब्रह्मण्याधाय कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा करोति यः ।
लिप्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवाम्भसा ॥ १० ॥

—अ० ५

ज्यास आत्म्याचा आनंद प्राप्त झाला, त्यास कार्य कोणतें उरणार? (श्लो० १)

(ಆತ್ಮಾನಂದವನ್ನು ಪಡೆದವನಿಗೆ ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮವು ಅದಾವದು?)

यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मतृप्तश्च मानवः ।
आत्मन्येव च सन्तुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥ १७ ॥

—अ० ३

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे **कर्मयोगो** नाम सप्तमोऽध्यायः ।

अष्टमोऽध्यायः

ज्ञानयोगः

१. कर्मध्वंसः

सगळ्यांत श्रेष्ठ ज्ञान कोणतें? (श्लो० १)

(ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಯಾವದು?)

श्रीभगवानुवाच—

ज्ञानं तेऽहं सविज्ञानमिदं वक्ष्याम्यशेषतः।
यज्ज्ञात्वा नेह भूयोऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते ॥ २ ॥

—अ० ७

सर्व प्रकारच्या यज्ञांमध्यें ज्ञानयज्ञ श्रेष्ठ आहे कारण सर्व कर्मांची परिसमाप्ति ज्ञानामध्यें होते. (श्लो० १)

(ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯು ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಗುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು.)

श्रेयान् द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परन्तप ।
सर्वं कर्माखिलं पार्थ ज्ञाने परिसमाप्यते ॥ ३३ ॥

—अ० ४

ज्ञानाग्नीमुळें सर्व कर्मरूपी इंधनें भस्म होतात. (श्लो० १)

(ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಕರ್ಮರೂಪ ಇಂಧನವೆಲ್ಲವೂ ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮವಾಗುವದು.)

यथैधांसि समिद्धोऽग्निर्भस्मसात् कुरुतेऽर्जुन ।
ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात् कुरुते तथा ॥ ३७ ॥

—अ० ४

ज्यानें ज्ञानाग्नीनें आपलीं सर्व कर्मे जाळून टाकलीं, त्यालाच पंडित हें नांव शोभतें. (श्लो० १)

(ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿದವನಿಗೇ 'ಪಂಡಿತ'ನೆಂಬ ಹೆಸರು ಒಪ್ಪುವದು.)

यस्य सर्वे समारम्भाः कामसङ्कल्पवर्जिताः ।
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणं तमाहुः पंडितं बुधाः ॥ १९ ॥

—अ० ४

संशय हें नाशाचें मूळ असल्यानें ज्यास निःसंशय आत्मज्ञान प्राप्त झालें त्यासच कर्मबंधन राहत नाहीं. (श्लो० २)

(ಸಂಶಯವು ನಾಶದ ಮೂಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸಂಶಯರಹಿತವಾದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದವನಿಗೇ ಕರ್ಮಬಂಧನವು ಉಳಿಯಲಾರದು.)

अज्ञश्चाश्रद्दधानश्च संशयात्मा विनश्यति।
नायं लोकोऽस्ति न परो न सुखं संशयात्मनः ॥ ४० ॥

योगसंन्यस्तकर्माणं ज्ञानसञ्छिन्नसंशयम्।
आत्मवन्तं न कर्माणि निबध्नन्ति धनञ्जय ॥ ४१ ॥

—अ० ४

२. आत्मज्ञानस्य दुष्प्राप्यत्वम्

योगनदी ही गुप्त होऊन पुनः कालांतरानें प्रकट होत असते. (श्लो० २)

(ಯೋಗನದಿಯು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಪುನಃ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.)

एवं परम्पराप्राप्तमिमं राजर्षयो विदुः।
स कालेनेह महता योगो नष्टः परन्तप ॥ २ ॥

स एवायं मया तेऽद्य योगः प्रोक्तः पुरातनः।
भक्तोऽसि मे सखा चेति रहस्यं ह्येतदुत्तमम् ॥ ३ ॥

—अ० ४

ज्ञानी मनुष्य सांपडणें विरळा. (श्लो० १)

(ಜ್ಞಾನಿಯು ದೊರೆಯುವದು ವಿರಳ.)

मनुष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यतति सिद्धये।
यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मां वेत्ति तत्त्वतः ॥ ३ ॥

—अ० ७

योग सिद्ध होऊन तें पुण्यपावन ज्ञान आत्मगत होण्यास कालावधि लागतोच. (श्लो० १)

(ಯೋಗವು ಸಿದ್ಧಿಸಿ ಆ ಪುಣ್ಯಪಾವನ ಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮಗತವಾಗಲು ಕೆಲವೊಂದು ವೇಳೆ ಬೇಕೇಬೇಕು.)

न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते।
तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विन्दति॥ ३८॥

—अ० ४

३. ज्ञानोपदेशः

त्या ज्ञानाचा मार्ग तुला विनयपूर्वक सेवाबलानें तत्त्वदर्शी लोकांपासून मिळवितां येईल. (श्लो० १)

(ನೀನು ಆ ಜ್ಞಾನದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತತ್ತ್ವದರ್ಶಿಗಳಿಂದ ವಿನಯ ಸೇವೆಯ ಬಲದಿಂದ ಪಡೆಯಬಲ್ಲೆ.)

तद्विद्धि प्रणिपातेन परिप्रश्नेन सेवया।
उपदेक्ष्यन्ति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः॥ ३४॥

—अ० ४

४. ज्ञानाभिक्रमः

अभिक्रमस्य महद्भयनाशकत्वम्

या ज्ञानमार्गास एकदां खरा प्रारंभ झाल्यावर त्यास कोणतींहि विघ्नें न येता तो आपल्यास सिद्धीस पोहोचवील. (श्लो० १)

(ಒಮ್ಮೆ ಈ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗದ ನಿಜವಾದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿಘ್ನಗಳೂ ಬಾರದಲೆ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಒಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸುವದು.)

नेहाभिक्रमनाशोऽस्ति प्रत्यवायो न विद्यते।
स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भयात् ॥ ४० ॥

—अ० २

५. परपुरुषलाभः

अनन्यभक्तीनें सर्वव्यापी व सर्वकर्त्या परमेश्वरास आत्मसात् करून घेणें शक्य आहे. (श्लो० २)
(ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೂ ಸರ್ವಕರ್ತನೂ ಆದ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆ.)

अव्यक्तोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमां गतिम्।
यं प्राप्य न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम ॥ २१ ॥

पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या लभ्यस्त्वनन्यया।
यस्यान्तःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम् ॥ २२ ॥

—अ० ८

सर्व भूतांचें स्थान व उगम ईश्वर आहे असें जो पाहतो तोच ईश्वरांत मिळून जातो. (श्लो० १)

(ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಭೂತಗಳ ಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಉಗಮವೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡುವವನೇ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋಗುವನು.)

यदा भूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति।
तत एव च विस्तारं ब्रह्म सम्पद्यते तदा॥ ३०॥
—अ० १३

त्या ज्ञानानें तुझा मोहांधकार निरसून तुला आत्म्यामध्यें सर्व भूतें दिसतील. (श्लो० १)

(ಆ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಿನ್ನ ಮೋಹಾಂಧಕಾರವು ಅಳಿದು ನಿನಗೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಭೂತಗಳು ಕಾಣುವವು.)

यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि पाण्डव।
येन भूतान्यशेषेण द्रक्ष्यस्यात्मन्यथो मयि॥ ३५॥
—अ० ४

जी सर्व लोकांची रात्र, तो ज्ञानी लोकांचा दिवस होय. (श्लो० १)

(ಎಲ್ಲ ಜನರ ಇರುಳು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಹಗಲು.)

या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संयमी ।
यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः ॥ ६९ ॥

—अ० २

६. समदर्शनम्

ज्यास परमेश्वराचें समदर्शन घडतें त्यासच ज्ञानी म्हणतां येईल. (श्लो० २)

(ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸಮದರ್ಶನವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಿಗೇ ಜ್ಞಾನಿಯೆಂದೆನ್ನಲು ಬರುವದು.)

समं सर्वेषु भूतेषु तिष्ठन्तं परमेश्वरम् ।
विनश्यत्स्वविनश्यन्तं यः पश्यति स पश्यति ॥ २७ ॥

समं पश्यन्हि सर्वत्र समवस्थितमीश्वरम् ।
न हिनस्त्यात्मनात्मानं ततो याति परां गतिम् ॥ २८ ॥

—अ० १३

७. अतिपुण्यप्राप्तिः

तूं सर्व पातकी लोकांमध्यें अग्रगण्य असलास, तरी ज्ञानरूप नौकेनें तूं सर्व पातकें तरून जाशील. (श्लो० १)

(ನೀನು ಎಲ್ಲ ಪಾತಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ನೌಕೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಪಾತಕಗಳನ್ನು ದಾಟಿಹೋಗುವಿ.)

अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः।
सर्वं ज्ञानप्लवेनैव वृजिनं सन्तरिष्यसि ॥ ३६ ॥

—अ० ४

या ज्ञानरूप पुण्यास मर्यादाच नाहीं. (श्लो० १)

(ಈ ಜ್ಞಾನರೂಪಿಯಾದ ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯೇ ಇಲ್ಲ.)

वेदेषु यज्ञेषु तपःसु चैव
दानेषु यत्पुण्यफलं प्रदिष्टम्।

अत्येति तत्सर्वमिदं विदित्वा
योगी परं स्थानमुपैति चाद्यम् ॥ २८ ॥
—अ० ८

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन-संवादे **ज्ञानयोगो** नामाष्टमोऽध्यायः ।

नवमोऽध्यायः

ध्यानयोगः

१. चतुर्मार्गसमन्वयः

ध्यान, ज्ञान, कर्म व भक्ति हे ईश्वरास मिळणारे चार मार्ग होत. (श्लो० २)

(ಧ್ಯಾನ, ಜ್ಞಾನ, ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಗಳು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಕೂಡುವ ನಾಲ್ಕು ಮಾರ್ಗಗಳು.)

श्रीभगवानुवाच—

ध्यानेनात्मनि पश्यन्ति केचिदात्मानमात्मना ।
अन्ये साङ्ख्येन योगेन कर्मयोगेन चापरे ॥ २४ ॥

अन्ये त्वेवमजानन्तः श्रुत्वान्येभ्य उपासते ।
तेऽपि चातितरन्त्येव मृत्युं श्रुतिपरायणाः ॥ २५ ॥

—अ० १३

२. आसनस्थैर्यम्

एकांतांत आसन स्थिर करून, अचल चित्तानें, जो योगी सतत माझी उपासना करतो, त्यास माझी आंत्यंतिक शांति व सुख प्राप्त होतात. (श्लो० ६)

(ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಸನವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿ, ಅಚಲ ಚಿತ್ತದಿಂದ, ಸತತವಾಗಿ ನನ್ನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಯೋಗಿಗೆ, ನನ್ನ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಶಾಂತಿ ಹಾಗೂ ಸುಖಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.)

योगी युञ्जीत सततमात्मानं रहसि स्थितः।
एकाकी यतचित्तात्मा निराशीरपरिग्रहः ॥ १० ॥

शुचौ देशे प्रतिष्ठाप्य स्थिरमासनमात्मनः।
नात्युच्छ्रितं नातिनीचं चैलाजिनकुशोत्तरम् ॥ ११ ॥

तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा यतचित्तेन्द्रियक्रियः।
उपविश्यासने युञ्ज्याद्योगमात्मविशुद्धये ॥ १२ ॥

समं कायशिरोग्रीवं धारयन्नचलं स्थिरः।
सम्प्रेक्ष्य नासिकाग्रं स्वं दिशश्चानवलोकयन् ॥ १३ ॥

प्रशान्तात्मा विगतभीर्ब्रह्मचारिव्रते स्थितः।
मनः संयम्य मच्चित्तो युक्त आसीत मत्परः॥ १४॥

युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी नियतमानसः।
शान्तिं निर्वाणपरमां मत्संस्थामधिगच्छति॥ १५॥

—अ० ६

३. यमनियमाः

अभ्यासवैराग्ये

अति चंचल मनाचा निग्रह अभ्यासवैराग्यांवांचून होणें शक्य नाहीं. (श्लो० ४)

(ಅತಿ ಚಂಚಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿನ ನಿಗ್ರಹವು ಅಭ್ಯಾಸವೈರಾಗ್ಯಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.)

अर्जुन उवाच—

योऽयं योगस्त्वया प्रोक्तः साम्येन मधुसूदन।
एतस्याहं न पश्यामि चञ्चलत्वात् स्थितिं स्थिराम्॥३३॥

चञ्चलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद्दृढम्।
तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम्॥ ३४॥

श्रीभगवानुवाच—

असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम्।
अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥ ३५ ॥

असंयतात्मना योगो दुष्प्राप इति मे मतिः।
वश्यात्मना तु यतता शक्योऽवाप्तुमुपायतः ॥ ३६ ॥

—अ० ६

संयमाग्निः

कांहीं लोक विषयांची इंद्रियांत, व कांहीं, इंद्रियांची संयमांत आहुती देतात. (श्लो० २)

(ಕೆಲವರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಕೆಲವರು ಸಂಯಮದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಆಹುತಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.)

श्रोत्रादीनीन्द्रियाण्यन्ये संयमाग्निषु जुह्वति।
शब्दादीन् विषयानन्य इन्द्रियाग्निषु जुह्वति ॥ २६ ॥

सर्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे।
आत्मसंयमयोगाग्नौ जुह्वति ज्ञानदीपिते ॥ २७ ॥

—अ० ४

युक्ताहारविहारत्वम्

ज्याचे आहार, निद्रा व विहार युक्त आहेत त्यासच योग साध्य होतो. (श्लो० २)

(ಯಾವನ ಆಹಾರ, ನಿದ್ರೆ ಹಾಗೂ ವಿಹಾರಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವವೋ ಅವನಿಗೇ ಯೋಗವು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.)

नात्यश्नतस्तु योगोऽस्ति न चैकान्तमनश्नतः।
न चातिस्वप्नशीलस्य जाग्रतो नैव चार्जुन॥ १६॥

युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु।
युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा॥ १७॥

—अ० ६

सुखदुःखसमता

शीत-उष्ण, सुख-दुःख, मित्र-शत्रु, यांज कडे जो योगी समदृष्टीनें पाहतो त्यास परमात्मा अगदी जवळ आहे. (श्लो० ३)

(ಶೀತೋಷ್ಣಗಳನ್ನು, ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು, ಮಿತ್ರಶತ್ರು ಗಳನ್ನು ಸಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವ ಯೋಗಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತೀರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವನು.)

जितात्मनः प्रशान्तस्य परमात्मा समाहितः।
शीतोष्णसुखदुःखेषु तथा मानापमानयोः ॥ ७ ॥

ज्ञानविज्ञानतृप्तात्मा कूटस्थो विजितेन्द्रियः।
युक्त इत्युच्यते योगी समलोष्टाश्मकाञ्चनः ॥ ८ ॥

सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबन्धुषु।
साधुष्वपि च पापेषु समबुद्धिर्विशिष्यते ॥ ९ ॥

—अ० ६

निर्वेदः

(पाहिलेलें व पाहावयाचें) ऐकिलेलें व ऐकावयाचें यांबद्दल निर्वेद उत्पन्न होऊन समाधीमध्यें तुझें चित्त स्थिर राहूदे. (श्लो० २)

[(ನೋಡಿದ್ದು ಹಾಗೂ ನೋಡಲಿರುವದು) ಕೇಳಿದ್ದು ಹಾಗೂ ಕೇಳಲಿರುವದರ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ವೇದವುಂಟಾಗಿ, ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಚಿತ್ತವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲಿ.]

यदा ते मोहकलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति।
तदा गन्तासि निर्वेदं श्रोतव्यस्य श्रुतस्य च॥५२॥

श्रुतिविप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चला।
समाधावचला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि॥५३॥

—अ० २

४. प्राणापानसमता

भ्रूमध्यदृष्टि, प्राणापानसमता, यमनियम व ईश्वरपरायणता हींच मोक्षाचीं साधनें होत. (श्लो० २)

(ಭ್ರೂಮಧ್ಯದೃಷ್ಟಿ, ಪ್ರಾಣಾಪಾನಸಮತೆ, ಯಮನಿಯಮಗಳು ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರಪರಾಯಣತೆ ಇವೇ ಮೋಕ್ಷದ ಸಾಧನಗಳು.)

स्पर्शान् कृत्वा बहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवान्तरे भ्रुवोः।
प्राणापानौ समौ कृत्वा नासाभ्यन्तरचारिणौ॥२७॥

यतेन्द्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः।
विगतेच्छाभयक्रोधो यः सदा मुक्त एव सः॥२८॥

—अ० ५

५. प्रत्याहारधारणाध्यानानि

निर्विण्णचित्तानें, सर्व संकल्पांपासून मनास हळू-हळू वळवून आत्म्याचें ठिकाणीं स्थिर करावें. (श्लो० ४)

(ನಿರ್ವಿಣ್ಣಚಿತ್ತದಿಂದ, ಎಲ್ಲ ಸಂಕಲ್ಪಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಹೊರಳಿಸಿ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಬೇಕು.)

तं विद्याद्दुःखसंयोगवियोगं योगसंज्ञितम् ।
स निश्चयेन योक्तव्यो योगो निर्विण्णचेतसा ॥ २३ ॥

सङ्कल्पप्रभवान् कामांस्त्यक्त्वा सर्वानशेषतः ।
मनसैवेन्द्रियग्रामं विनियम्य समन्ततः ॥ २४ ॥

शनैः शनैरुपरमेद्बुद्ध्या धृतिगृहीतया ।
आत्मसंस्थं मनः कृत्वा न किञ्चिदपि चिन्तयेत् ॥ २५ ॥

यतो यतो निश्चरति मनश्चञ्चलमस्थिरम् ।
ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्येव वशं नयेत् ॥ २६ ॥

—अ० ६

६. समाधिदीपः

ज्याचें चित्त आत्म्याचें ठिकाणीं निवात दीपाप्रमाणें स्थिर होतें त्यास योगी म्हण्ता येईल. (श्लो० २)

(ಯಾವನ ಚಿತ್ತವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಸೋಂಕದ ದೀಪದಂತೆ ಸ್ಥಿರವಾಗುವದೋ ಆತನಿಗೆ ಯೋಗಿಯೆಂದೆನ್ನಲು ಬರುವದು.)

यदा विनियतं चित्तमात्मन्येवावतिष्ठते।
निःस्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्युच्यते तदा ॥ १८ ॥

यथा दीपो निवातस्थो नेङ्गते सोपमा स्मृता।
योगिनो यतचित्तस्य युञ्जतो योगमात्मनः ॥ १९ ॥

—अ० ६

७. आत्मदर्शनम्

आत्मदर्शन. (श्लो० १)

(ಆತ್ಮದರ್ಶನ.)

यत्रोपरमते चित्तं निरुद्धं योगसेवया।
यत्र चैवात्मनात्मानं पश्यन्नात्मनि तुष्यति ।। २० ।।

—अ० ६

८. सुखब्रह्मैक्यम्

आत्मदर्शनानें जें आत्यंतिक सुख प्राप्त होतें त्यापासून मोठें दुःख सुद्धां योग्यास च्युत करूं शकत नाहीं. (श्लो० २)

(ಹಿರಿದಾದ ದುಃಖವೂ ಕೂಡ ಯೋಗಿಯನ್ನು ಆತ್ಮದರ್ಶನದಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಸುಖದಿಂದ ಚ್ಯುತಗೊಳಿಸಲಾರದು.)

सुखमात्यन्तिकं यत्तद्बुद्धिग्राह्यमतीन्द्रियम्।
वेत्ति यत्र न चैवायं स्थितश्चलति तत्त्वतः ।। २१ ।।

यं लब्ध्वा चापरं लाभं मन्यते नाधिकं ततः।
यस्मिन् स्थितो न दुःखेन गुरुणापि विचाल्यते ।। २२ ।।

—अ० ६

योग्यास होणारें आत्यंतिक सुख म्हणजेच आत्मानुभव होय. (श्लो० २)

(ಯೋಗಿಯು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವ ಅತ್ಯಂತಿಕ ಸುಖವೆಂದರೇ ಆತ್ಮಾನುಭವವು.)

प्रशान्तमनसं ह्येनं योगिनं सुखमुत्तमम् ।
उपैति शान्तरजसं ब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥ २७ ॥

युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी विगतकल्मषः ।
सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यन्तं सुखमश्नुते ॥ २८ ॥

—अ० ६

९. अभितो ब्रह्मनिर्वाणाधिगमः

ज्यानें अंतरात्म्याचें सुख आंत अनुभविलें त्याच्या सभोंवार ब्रह्म घिरटया घालीत असतें. (श्लो० ३)

(ಆತ್ಮಸುಖವನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದವನ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವು ತಿರುಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.)

योऽन्तःसुखोऽन्तरारामस्तथान्तर्ज्योतिरेव यः ।
स योगी ब्रह्मनिर्वाणं ब्रह्मभूतोऽधिगच्छति ॥ २४ ॥

लभन्ते ब्रह्मनिर्वाणमृषयः क्षीणकल्मषाः ।
छिन्नद्वैधा यतात्मानः सर्वभूतहिते रताः ॥ २५ ॥

कामक्रोधवियुक्तानां यतीनां यतचेतसाम् ।
अभितो ब्रह्मनिर्वाणं वर्तते विदितात्मनाम् ॥ २६ ॥

—अ० ५

१०. सर्वत्र तदीक्षणम्

अशा योग्यासच दोनी प्रकारें समदर्शन घडतें. (श्लो० ४)

(ಇಂಥ ಯೋಗ್ಯನಿಗೇ ಎರಡೂ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಸಮದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ.)

सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि ।
ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र समदर्शनः ॥ २९ ॥

यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि पश्यति ।
तस्याहं न प्रणश्यामि स च मे न प्रणश्यति ॥ ३० ॥

सर्वभूतस्थितं यो मां भजत्येकत्वमास्थितः ।
सर्वथा वर्तमानोऽपि स योगी मयि वर्तते ॥ ३१ ॥

आत्मौपम्येन सर्वत्र समं पश्यति योऽर्जुन।
सुखं वा यदि वा दुःखं स योगी परमो मतः॥ ३२॥
—अ० ६

११. योगभक्तिसंयोगः

ज्ञानी व कर्मी लोकांपेक्षां योगी श्रेष्ठ असून, सर्व योग्यांमध्येंहि भक्तिमान् योगी श्रेष्ठ होय. (श्लो० २)

(ಜ್ಞಾನಿ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಿಗಳಿಗಿಂತ ಯೋಗಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠನು; ಎಲ್ಲ ಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಕ್ತಿಯುತನಾದ ಯೋಗಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠನು.)

तपस्विभ्योऽधिको योगी ज्ञानिभ्योऽपि मतोऽधिकः।
कर्मिभ्यश्चाधिको योगी तस्माद्योगी भवार्जुन॥ ४६॥

योगिनामपि सर्वेषां मद्गतेनान्तरात्मना।
श्रद्धावान् भजते यो मां स मे युक्ततमो मतः॥ ४७॥
—अ० ६

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन-संवादे **ध्यानयोगो** नाम नवमोऽध्यायः।

दशमोऽध्यायः

भक्तियोगः

१. उपासनास्वरूपम्

अव्यक्ताच्या उपासनेंत क्लेशच फार. (श्लो० ५)

(ಅವ್ಯಕ್ತದ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಲೇಶವೇ ಹೆಚ್ಚು.)

अर्जुन उवाच—

एवं सततयुक्ता ये भक्तास्त्वां पर्युपासते।
ये चाप्यक्षरमव्यक्तं तेषां के योगवित्तमाः ॥ १ ॥

श्रीभगवानुवाच—

मय्यावेश्य मनो ये मां नित्ययुक्ता उपासते।
श्रद्धया परयोपेतास्ते मे युक्ततमा मताः ॥ २ ॥

ये त्वक्षरमनिर्देश्यमव्यक्तं पर्युपासते।
सर्वत्रगमचिन्त्यं च कूटस्थमचलं ध्रुवम् ॥ ३ ॥

सन्नियम्येन्द्रियग्रामं सर्वत्र समबुद्धयः।
ते प्राप्नुवन्ति मामेव सर्वभूतहिते रताः॥ ४॥

क्लेशोऽधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्तचेतसाम्।
अव्यक्ता हि गतिर्दुःखं देहवद्भिरवाप्यते॥ ५॥

—अ० १२

सर्व कर्में मदर्थ करून अनन्यभावानें माझी ध्यान उपासना जे करतात त्यांस लवकरच मी संसार-सागरांतून पार उतरतो. (श्लो० २)

(ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನನಗಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅನನ್ಯಭಾವದಿಂದ ನನ್ನ ಧ್ಯಾನೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರನ್ನು ನಾನು ಬೇಗನೇ ಸಂಸಾರಸಾಗರದಿಂದ ದಾಟಿಸುತ್ತೇನೆ.)

ये तु सर्वाणि कर्माणि मयि संन्यस्य मत्पराः।
अनन्येनैव योगेन मां ध्यायन्त उपासते॥ ६॥

तेषामहं समुद्धर्ता मृत्युसंसारसागरात्।
भवामि न चिरात्पार्थ मय्यावेशितचेतसाम्॥ ७॥

—अ० १२

२. मायासन्तरणम्

माझी त्रिगुणमयी माया तरून जाण्याचें साधन म्हणजे केवळ माझी अनन्यप्रपत्तीच होय. (श्लो० २)

(ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯಶರಣಾಗತಿಯೇ ನನ್ನ ತ್ರಿಗುಣಮಯ ಮಾಯೆಯನ್ನು ದಾಟುವ ಸಾಧನವು.)

त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिः सर्वमिदं जगत्।
मोहितं नाभिजानाति मामेभ्यः परमव्ययम्॥ १३॥
दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया।
मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते॥ १४॥

—अ० ७

राग-भय-क्रोध टाकून, ज्ञानतपानें पावन होऊन, माझ्या आश्रयानें आजपर्यंत पुष्कळ लोक मला मिळून गेले आहेत. (श्लो० १)

(ರಾಗಭಯಕ್ರೋಧಗಳನ್ನು ತೊರೆದು, ಜ್ಞಾನತಪದಿಂದ ಪಾವನರಾಗಿ, ನನ್ನ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಜನರು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.)

वीतरागभयक्रोधा मन्मया मामुपाश्रिताः।
बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः॥ १०॥

—अ० ४

दुष्कर्मी लोकांस मजला प्रपन्न होणें शक्य नाहीं. (श्लो० १)

(ದುಷ್ಕರ್ಮಿಗಳು ನನಗೆ ಶರಣಾಗತರಾಗಲಾರರು.)

न मां दुष्कृतिनो मूढाः प्रपद्यन्ते नराधमाः।
माययापहृतज्ञाना आसुरं भावमाश्रिताः॥ १५॥

—अ० ७

ज्यांचें पातक लयास गेलें त्यांचे ठायींच माझी भक्ति उत्पन्न होते. (श्लो० १)

(ಪಾತಕವು ಅಳಿದವರಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ಭಕ್ತಿಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.)

येषां त्वन्तगतं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम्।
ते द्वन्द्वमोहनिर्मुक्ता भजन्ते मां दृढव्रताः॥ २८॥

—अ० ७

अनन्यभक्ति करणारा व सम्यग्व्यवसित असा दुराचारी मनुष्य सुद्धां साधु होऊं शकतो. (श्लो० २)

(ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಹಾಗೂ ಸಮ್ಯಗ್ವ್ಯವಸಿತನಾದ ದುರಾಚಾರಿಯೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವಾಗಬಲ್ಲನು.)

अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक्।
साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ ३० ॥
क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छान्तिं निगच्छति।
कौन्तेय प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति ॥ ३१ ॥

—अ० ९

माझी भक्ति करणारे सर्वकुलजातिवर्णांचे लोक मला सारखेच प्रिय आहेत. (श्लो० २)

(ನನ್ನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನಿಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಕುಲಜಾತಿವರ್ಣಗಳ ಜನರು ನನಗೆ ಸಮಾನಪ್ರಿಯರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.)

मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य येऽपि स्युः पापयोनयः।
स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्तेऽपि यान्ति परां गतिम् ॥३२॥

किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राजर्षयस्तथा।
(अनित्यमसुखं लोकमिमं प्राप्य भजस्व माम्॥ ३३॥)
—अ० ९

जरामरणमोक्षाकरितां टाहो फोडणारे लोकच माझें स्वरूप जाणूं शकतात. (श्लो० १)

(ಮುಪ್ಪು ಸಾವುಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಲು, ತಳಮಳಿಸುವ ಜನರೇ ನನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯುಬಲ್ಲರು.)

जरामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतन्ति ये।
ते ब्रह्म तद्विदुः कृत्स्नमध्यात्मं कर्म चाखिलम्॥ २९॥
—अ० ७

३. कीर्तनसुखम्

सर्व भूतांचा प्रभव मी आहे हें जाणून, अनन्यचित्तानें माझें अखंड कीर्तन करणारे लोकच महात्मे होत. (श्लो० २)

(ಸರ್ವ ಭೂತಗಳ ಪ್ರಭವನು ನಾನೆಂಬುವನ್ನು ಅರಿತು, ಅನನ್ಯ ಚಿತ್ತದಿಂದ ನನ್ನ ಅಖಂಡ ಕೀರ್ತನವನ್ನು ಮಾಡುವ ಜನರೇ ಮಹಾತ್ಮರು.)

महात्मानस्तु मां पार्थ दैवीं प्रकृतिमाश्रिताः।
भजन्त्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम् ॥ १३ ॥

सततं कीर्तयन्तो मां यतन्तश्च दृढव्रताः।
नमस्यन्तश्च मां भक्त्या नित्ययुक्ता उपासते ॥ १४ ॥

—अ० ९

अनन्यचित्तानें, जो सदा माझें अखंड स्मरण करतो त्यास मी सर्वदा सुलभ आहे. (श्लो० १)

(ಅನನ್ಯಚಿತ್ತದಿಂದ, ನನ್ನ ಅಖಂಡ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ನಾನು ಸುಲಭನಾಗಿದ್ದೇನೆ.)

अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः।
तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥ १४ ॥

—अ० ८

मी सर्वांचा प्रभव आहे असें जाणून, भावयुक्त होऊन, ते माझें ठिकाणीं चित्त ठेवितात व परस्परांच्या आनंदांत लीन होतात. (श्लो० २)

(ನಾನು ಎಲ್ಲದರ ಪ್ರಭವನೆಂದು ಅರಿತು, ಭಾವಯುಕ್ತರಾಗಿ, ಅವರು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವನ್ನಿಡುತ್ತಾರೆ ಹಾಗೂ ಪರಸ್ಪರರ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗುತ್ತಾರೆ.)

अहं सर्वस्य प्रभवो मत्तः सर्वं प्रवर्तते।
इति मत्वा भजन्ते मां बुधा भावसमन्विताः ॥ ८ ॥

मच्चित्ता मद्गतप्राणा बोधयन्तः परस्परम्।
कथयन्तश्च मां नित्यं तुष्यन्ति च रमन्ति च ॥ ९ ॥

—अ० १०

४. देवभक्तसंयोगः

अशा भक्तियुक्त योग्यांस बुद्धीचा मार्ग दाखवून, त्यांजवर कृपा करण्याच्या उद्देशानें, मी त्यांजपुढें आत्मदीप पाजळतो. (श्लो० २)

(ಇಂಥ ಭಕ್ತಿಯುತರಾದ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಯ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಕರುಣಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ನಾನು ಅವರೆದುರು ಆತ್ಮದೀಪವನ್ನು ಬೆಳಗುತ್ತೇನೆ.)

तेषां सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् ।
ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयान्ति ते ॥ १० ॥

तेषामेवानुकम्पार्थमहमज्ञानजं तमः ।
नाशयाम्यात्मभावस्थो ज्ञानदीपेन भास्वता ॥ ११ ॥

—अ० १०

माझी अनन्य व अखंडित उपासना करणाऱ्यांचा योगक्षेम मीच चालवितो. (श्लो० १)

(ನನ್ನ ಅನನ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಖಂಡವಾದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ನಾನೇ ನಡೆಸುತ್ತೇನೆ.)

अनन्याश्चिन्तयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते ।
तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥ २२ ॥

—अ० ९

५. ज्ञानवतो भक्तशिरोमणित्वम्

चतुर्विध भक्तांमध्यें माझी एकनिष्ठ भक्ति करणारा ज्ञानी भक्तच श्रेष्ठ होय. (श्लो० ३)

(ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಏಕನಿಷ್ಠ ಭಕ್ತಿಯನ್ನಿಂಸಿದ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಭಕ್ತನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನು.)

चतुर्विधा भजन्ते मां जनाः सुकृतिनोऽर्जुन।
आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी च भरतर्षभ॥ १६॥
तेषां ज्ञानी नित्ययुक्त एकभक्तिर्विशिष्यते।
प्रियो हि ज्ञानिनोऽत्यर्थमहं स च मम प्रियः॥ १७॥
उदाराः सर्व एवैते ज्ञानीत्वात्मैव मे मतम्।
आस्थितः स हि युक्तात्मा मामेवानुत्तमां गतिम्॥ १८॥

—अ० ७

ज्ञानी भक्तास सर्व जग वासुदेवमयच दिसतें. (श्लो० १)

(ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಜಗವೆಲ್ಲ ವಾಸುದೇವಮಯವಾಗಿಯೇ ತೋರುತ್ತದೆ.)

वहूनां जन्मनामन्ते ज्ञानवान् मां प्रपद्यते।
वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः॥ १९॥

—अ० ७

६. ईश्वरप्रवेशः

माझें ठिकाणीं मन बुद्धि ठेवशील, तर तुला माझें ठिकाणींच वास मिळेल. (श्लो० १)

(ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮನಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿಯಾದರೆ ನಿನಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸವು ದೊರಕುವದು.)

मय्येव मन आधत्स्व मयि बुद्धिं निवेशय।
निवसिष्यसि मय्येव अत ऊर्ध्वं न संशयः ॥ ८ ॥

—अ० १२

उत्कट नीति, ध्यानयोग व पराभक्ति यांनीं माझें स्वरूपज्ञान झाल्यानंतर साधक माझ्यामध्यें प्रवेश करूं शकतो. (श्लो० ५)

(ಉತ್ಕಟ ನೀತಿ, ಧ್ಯಾನಯೋಗ ಹಾಗೂ ಪರಾಭಕ್ತಿ ಇವುಗಳಿಂದ ನನ್ನ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವಾದನಂತರ ಸಾಧಕನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಲ್ಲನು.)

बुद्ध्या विशुद्धया युक्तो धृत्यात्मानं नियम्य च।
शब्दादीन्विषयांस्त्यक्त्वा रागद्वेषौ व्युदस्य च ॥ ५१ ॥

विविक्तसेवी लघ्वाशी यतवाक्कायमानसः।
ध्यानयोगपरो नित्यं वैराग्यं समुपाश्रितः॥ ५२॥

अहङ्कारं बलं दर्पं कामं क्रोधं परिग्रहम्।
विमुच्य निर्ममः शान्तो ब्रह्मभूयाय कल्पते॥ ५३॥

ब्रह्मभूतः प्रसन्नात्मा न शोचति न काङ्क्षति।
समः सर्वेषु भूतेषु मद्भक्तिं लभते पराम्॥ ५४॥

भक्त्या मामभिजानाति यावान्यश्चास्मि तत्त्वतः।
ततो मां तत्त्वतो ज्ञात्वा विशते तदनन्तरम्॥ ५५॥

—अ० १८

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन-संवादे **भक्तियोगो** नाम दशमोऽध्यायः।

विश्वरूपदर्शनम्

१. रूपदर्शनोत्कण्ठा

अर्जुनाची ईश्वराचें निजरूप पाहण्याची उत्कंठा. (श्लो० २)

(ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಈಶ್ವರನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವ ಉತ್ಕಟೇಚ್ಛೆಯು.)

अर्जुन उवाच—

एवमेतद्यथात्थ त्वमात्मानं परमेश्वर।
द्रष्टुमिच्छामि ते रूपमैश्वरं पुरुषोत्तम॥ ३॥

मन्यसे यदि तच्छक्यं मया द्रष्टुमिति प्रभो।
योगेश्वर ततो मे त्वं दर्शयात्मानमव्ययम्॥ ४॥

—अ० ११

२. दिव्यदृष्टिदानम्

दिव्य चक्षूवांचून ईश्वराचें रूप दिसणें शक्य नाहीं. (श्लो० २)

(ದಿವ್ಯಚಕ್ಷುವಿಲ್ಲದೆ ಈಶ್ವರನ ರೂಪವು ಕಾಣುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ.)

श्रीभगवानुवाच--

पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रशः।
नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि च ॥ ५ ॥

न तु मां शक्यसे द्रष्टुमनेनैव स्वचक्षुषा।
दिव्यं ददामि ते चक्षुः पश्य मे योगमैश्वरम् ॥ ८ ॥

--अ० ११

३. ऐश्वररूपदर्शनम्

ईश्वराचें सर्वाश्चर्यमय तेजःपुंज विश्वरूप. (श्लो० ४)

(ಸರ್ವಾಶ್ಚರ್ಯಮಯವೂ, ತೇಜಃಪುಂಜವೂ ಆದ ಈಶ್ವರನ ವಿಶ್ವರೂಪವು.)

सञ्जय उवाच—

एवमुक्त्वा ततो राजन् महायोगेश्वरो हरिः ।
दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमैश्वरम् ॥ ९ ॥

अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनम् ।
अनेकदिव्याभरणं दिव्यानेकोद्यतायुधम् ॥ १० ॥

दिव्यमाल्याम्बरधरं दिव्यगन्धानुलेपनम् ।
सर्वाश्चर्यमयं देवमनन्तं विश्वतोमुखम् ॥ ११ ॥

दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता ।
यदि भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥ १२ ॥

—अ० ११

४. रौद्राद्भुतरसः

अर्जुनानें केलेलें, विश्वरूपाचें, रौद्राद्भुतरसयुक्त वर्णन. (श्लो० १०)

(ಅರ್ಜುನನು ಮಾಡಿದ, ವಿಶ್ವರೂಪದ, ರೌದ್ರಾದ್ಭುತರಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವರ್ಣನೆಯು.)

अर्जुन उवाच—

पश्यामि देवांस्तव देव देहे
सर्वांस्तथा भूतविशेषसङ्घान्।
ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थ-
मृषींश्च सर्वानुरगांश्च दिव्यान्॥ १५॥

अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रं
पश्यामि त्वां सर्वतोऽनन्तरूपम्।
नान्तं न मध्यं न पुनस्तवादिं
पश्यामि विश्वेश्वर विश्वरूप॥ १६॥

द्यावापृथिव्योरिदमन्तरं हि
व्याप्तं त्वयैकेन दिशश्च सर्वाः।
दृष्ट्वाद्भुतं रूपमुग्रं तवेदं
लोकत्रयं प्रव्यथितं महात्मन्॥ २०॥

नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं
व्यात्ताननं दीप्तविशालनेत्रम्।
दृष्ट्वा हि त्वां प्रव्यथितान्तरात्मा
धृतिं न विन्दामि शमं च विष्णो॥ २४॥

दंष्ट्राकरालानि च ते मुखानि
दृष्ट्वैव कालानलसन्निभानि।
दिशो न जाने न लभे च शर्म
प्रसीद देवेश जगन्निवास॥ २५॥

अमी च त्वां धृतराष्ट्रस्य पुत्राः
सर्वे सहैवावनिपालसङ्घैः।
भीष्मो द्रोणः सूतपुत्रस्तथासौ
सहास्मदीयैरपि योधमुख्यैः॥ २६॥

वक्त्राणि ते त्वरमाणा विशन्ति
दंष्ट्राकरालानि भयानकानि।
केचिद्विलग्ना दशनान्तरेषु
संदृश्यन्ते चूर्णितैरुत्तमाङ्गैः॥ २७॥

यथा प्रदीप्तं ज्वलनं पतङ्गा
विशन्ति नाशाय समृद्धवेगाः।
तथैव नाशाय विशन्ति लोका-
स्तवापि वक्त्राणि समृद्धवेगाः॥ २९॥

लेलिह्यसे ग्रसमानः समन्ता-
ल्लोकान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः।
तेजोभिरापूर्य जगत्समग्रं
भासस्तवोग्राः प्रतपन्ति विष्णो॥ ३०॥

आख्याहि मे को भवानुग्ररूपो
नमोऽस्तु ते देववर प्रसीद।
विज्ञातुमिच्छामि भवन्तमाद्यं
न हि प्रजानामि तव प्रवृत्तिम्॥ ३१॥

—अ० ११

५. पूर्वनिर्हृतिः

ईश्वर सर्वकर्ता असून, त्यानें शत्रुवीर अगोदरच मारलेले आहेत. (श्लो० ३)

(ಸರ್ವಕರ್ತನಾದ ಈಶ್ವರನು ಶತ್ರುವೀರರನ್ನು ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಕೊಂದಿರುವನು.)

श्रीभगवानुवाच—

कालोऽस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो

लोकान् समाहर्तुमिह प्रवृत्तः।

ऋतेऽपि त्वां न भविष्यन्ति सर्वे

येऽवस्थिताः प्रत्यनीकेषु योधाः॥ ३२॥

तस्मात्त्वमुत्तिष्ठ यशो लभस्व

जित्वा शत्रून् भुङ्क्ष्व राज्यं समृद्धम्।

मयैवैते निहताः पूर्वमेव

निमित्तमात्रं भव सव्यसाचिन्॥ ३३॥

द्रोणं च भीष्मं च जयद्रथं च

कर्णं तथान्यानपि योधवीरान्।

मया हतांस्त्वं जहि मा व्यथिष्ठा

युध्यस्व जेतासि रणे सपत्नान्॥ ३४॥

—अ० ११

६. हर्षभयसम्मिश्रणम्

अर्जुनाचे अंतःकरणांत हर्षभयांचें संमिश्रण. (श्लो० १)

(ಅರ್ಜುನನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷಭಯಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣವು.)

अर्जुन उवाच—

अदृष्टपूर्वं हृषितोऽस्मि दृष्ट्वा
भयेन च प्रव्यथितं मनो मे।
तदेव मे दर्शय देव रूपं
प्रसीद देवेश जगन्निवास ॥ ४५ ॥

—अ० ११

७. विश्वरूपप्रवेशः

केवळ अनन्यभक्तीनेंच अर्जुनसदृश भक्त विश्वरूपांत प्रवेश करूं शकतो. (श्लो० ४)

(ಕೇವಲ ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅರ್ಜುನನಂಥ ಭಕ್ತನು ವಿಶ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಲ್ಲನು.)

श्रीभगवानुवाच—

मया प्रसन्नेन तवार्जुनेदं
रूपं परं दर्शितमात्मयोगात्।

तेजोमयं विश्वमनन्तमाद्यं
यन्मे त्वदन्येन न दृष्टपूर्वम् ॥ ४७ ॥

न वेदयज्ञाध्ययनैर्न दानै-
र्न च क्रियाभिर्न तपोभिरुग्रैः।
एवंरूपः शक्य अहं नृलोके
द्रष्टुं त्वदन्येन कुरुप्रवीर ॥ ४८ ॥

नाहं वेदैर्न तपसा न दानेन न चेज्यया।
शक्य एवंविधो द्रष्टुं दृष्टवानसि मां यथा ॥ ५३ ॥

भक्त्या त्वनन्यया शक्य अहमेवंविधोऽर्जुन।
ज्ञातुं द्रष्टुं च तत्त्वेन प्रवेष्टुं च परन्तप ॥ ५४ ॥

—अ० ११

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन-संवादे **विश्वरूपदर्शनं** नामैकादशोऽध्यायः।

द्वादशोऽध्यायः

भगवदाश्वासनम्

१. सर्वदुर्गसन्तरणम्

तूं माझें ठिकाणीं अचल चित्त ठेवशील, तर तूं माझ्या प्रसादानें सर्वसंकटांतून पारपडशील. (श्लो० २)

(ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಚಲಚಿತ್ತವನ್ನಿರಿಸಿದರೆ ನನ್ನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸಂಕಟಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗುವಿ.)

श्रीभगवानुवाच—

चेतसा सर्वकर्माणि मयि संन्यस्य मत्परः।
बुद्धियोगमुपाश्रित्य मच्चित्तः सततं भव॥५७॥

मच्चित्तः सर्वदुर्गाणि मत्प्रसादात्तरिष्यसि।
अथ चेत्त्वमहङ्कारान्न श्रोष्यसि विनङ्क्ष्यसि॥५८॥

—अ० १८

२. प्रकृतेर्नियोजनम्

प्रकृति, तुझ्यावर आरूढ होऊन, तुझी इच्छा नसतांनाहि तुजकडून कर्मे करवीलच. (श्लो० २)

(ಪ್ರಕೃತಿಯು, ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು, ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಿನ್ನಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಯೇ ತೀರುವದು.)

यदहङ्कारमाश्रित्य न योत्स्य इति मन्यसे।
मिथ्यैष व्यवसायस्ते प्रकृतिस्त्वां नियोक्ष्यति॥ ५९॥

स्वभावजेन कौन्तेय निवद्धः स्वेन कर्मणा।
कर्तुं नेच्छसि यन्मोहात्करिष्यस्यवशोऽपि तत्॥ ६०॥

—अ० १८

३. ईश्वरस्य मायाचक्रसम्भ्रमणम्

सर्व भूतांमध्यें राहून, त्यांस आपल्या मायाशक्तीनें भ्रमविणाऱ्या ईश्वरास तूं सर्वभावानें शरण ज़ा. (श्लो० २)

(ಎಲ್ಲ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಭ್ರಮಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ನೀನು ಸರ್ವಭಾವದಿಂದ ಶರಣು ಹೋಗು.)

ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति।
भ्रामयन्सर्वभूतानि यन्त्रारूढानि मायया ॥ ६१ ॥

तमेव शरणं गच्छ सर्वभावेन भारत।
तत्प्रसादात्परां शान्तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥ ६२ ॥

—अ० १८

४. शरणागतिः

सर्व धर्मांचा त्याग करून तूं एकभावानें मला शरण येशील, तर मी तुला सर्व पापांपासून मुक्त करीन. (श्लो० २)

(ಸರ್ವ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ನೀನು ಏಕಭಾವದಿಂದ ನನಗೆ ಶರಣು ಬಂದರೆ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲ ಪಾಪಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವೆನು.)

मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु।
मामेवैष्यसि सत्यं ते प्रतिजाने प्रियोऽसि मे ॥ ६५॥

सर्वधर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज।
अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥ ६६।

—अ० १८

५. परमगुह्याभिधानभक्तिः

हें परमगुह्य तूं माझ्या भक्तांस सांगशील, तर तुझ्या इतका प्रियकृत्तम मागें झाला नाहीं, पुढें होणार नाहीं. (श्लो० २)

(ಈ ಪರಮಗುಹ್ಯವನ್ನು ನೀನು ನನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರೆ ನಿನ್ನಂಥ ಪ್ರಿಯಕೃತ್ತಮನು ಹಿಂದೆ ಆಗಿಲ್ಲ, ಮುಂದೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ.)

य इदं परमं गुह्यं मद्भक्तेष्वभिधास्यति।
भक्तिं मयि परां कृत्वा मामेवैष्यत्यसंशयः ॥ ६८॥

न च तस्मान्मनुष्येषु कश्चिन्मे प्रियकृत्तमः।
भविता न च मे तस्मादन्यः प्रियतरो भुवि ॥ ६९॥

—अ० १८

६. अर्जुनाभिवचनम्

श्रीकृष्णाच्या उपदेशाप्रमाणें वागण्याचें अर्जुनानें दिलेलें अभिवचन. (श्लो० २)

(ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಉಪದೇಶದಂತೆ ನಡೆಯಲು ಅರ್ಜುನನು ಕೊಟ್ಟ ಅಭಿವಚನವು.)

कच्चिदेतच्छ्रुतं पार्थ त्वयैकाग्रेण चेतसा।
कच्चिदज्ञानसम्मोहः प्रनष्टस्ते धनञ्जय॥ ७२॥

अर्जुन उवाच—

नष्टो मोहः स्मृतिर्लब्धा त्वत्प्रसादान्मयाच्युत।
स्थितोऽस्मि गतसन्देहः करिष्ये वचनं तव॥ ७३॥

—अ० १८

७. रोमहर्षणसंवादः

हा रोमहर्षण संवाद ऐकून व हें देवाचें अत्यद्भुत रूप पाहून, कोण विस्मयानें व हर्षानें भरून जाणार नाहीं? (श्लो० ३)

(ಈ ರೋಮಾಂಚಕಾರಕ ಸಂವಾದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಾಗೂ ದೇವನ ಈ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು, ಯಾವನು ವಿಸ್ಮಯ ಹರ್ಷಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕಲಾರನು?)

सञ्जय उवाच—

इत्यहं वासुदेवस्य पार्थस्य च महात्मनः ।
संवादमिममश्रौषमद्भुतं रोमहर्षणम् ॥ ७४ ॥

राजन् संस्मृत्य संस्मृत्य संवादमिममद्भुतम् ।
केशवार्जुनयोः पुण्यं हृष्यामि च मुहुर्मुहुः ॥ ७६ ॥

तच्च संस्मृत्य संस्मृत्य रूपमत्यद्भुतं हरेः ।
विस्मयो मे महान् राजन् हृष्यामि च पुनः पुनः ॥ ७७ ॥

—अ० १८

८. विजयवैभवप्राप्तिः

जेथें योगेश्वर कृष्ण व धनुर्धर पार्थ आहेत, तेथें विजय व वैभव ठेवलेलींच आहेत. (श्लो० १)

(ಯೋಗೇಶ್ವರನಾದ ಕೃಷ್ಣನು ಹಾಗೂ ಧನುರ್ಧರನಾದ ಪಾರ್ಥನು ಇರುವಲ್ಲಿ ವಿಜಯುವೈಭವಗಳು ಕಟ್ಟಿಟ್ಟಂಥವುಗಳೇ.)

यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः।
तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर्मम ॥ ७८ ॥

—अ० १८

इति **श्रीमद्ध्यानगीतायां** योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे **भगवदाश्वासनं** नाम द्वादशोऽध्यायः।

श्लोकसूची

१५७-६१. बेंगलूर प्रेस, बेंगलूर सिटी
सुपरिन्टेंडेण्ट श्री० टी० के० बालकृष्णन् द्वारा मुद्रित.